

Кадиџић

ИЗДАЊЕ
ШУМАДИЈСКЕ
ЕПАРХИЈЕ

1999

6

Јован Дучић

ХРИШЋАНСКО ПРОЛЕЋЕ

Видик се крвљу сав зарубио,
Први кос пева танко и тање.
Ајдају Свети Ђорђе убио,
Сребрним копљем баш у свитање.

Крај цркве чемпрес црн загустио,
Христово јагње овца родила,
И Свети Марко орла пустио,
И Свети Тодор свог крокодила.

Голубица у сунцу синула,
Са лишћа капљу свете арије . . .
Два апостола туд су минула
С поруком сина чисте Марије.

Крај реке зраче бели кринови,
Пада сноп зрака с неба средине:
И сја ореол вечни и нови
Јагњета што гре преко ледине.

Каменик

БРОЈ 6
ЗА 1999. ГОДИНУ

ДОНОСИ:

Др Предраг Пузовић, протојереј
ИЗДВАЈАЊЕ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА ИЗ САСТАВА
БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА, 1952. ГОДИНЕСтр. 2

Милорад Милошевић, протојереј-ставрофор
ДВА ЗАПИСА У ЦРКВИ МАНАСТИРА КАЛЕНИЋАСтр. 13.

Негослав Јованчевић
МОЖЕ ЛИ СЕ РЕКОНСТРУИСАТИ ЦРКВЕНО УСТРОЈСТВО
У ШУМАДИЈИ ПОД ТУРСКОМ ВЛАШЋУСтр. 16.

Сава, епископ шумадијски
ИЗБОР АРХИМАНДРИТА ФИРМИЛИЈАНА
ЗА МИТРОПОЛИТА СКОПСКОГ, 1899. ГОДИНЕСтр. 20.

ФОТОГРАФИЈЕ

На насловној страни:
Храм Светог Пантелејмона у Крагујевцу
(Становима), освећен 25. новембра 1999.
године

На последњој страни:
Свети деспот Стефан Лазаревић, фреска
манастира Каленића, почетак XV века

Прва Крсна слава храма
Светог великомученика Димитрија
у Крагујевцу, који се интензивно гради,
прослављена је на Митровдан 1999. године

МАТИЧНЕ КЊИГЕ НЕЋЕ БИТИ ВРАЋЕНЕ СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

Током 1999. године „Каленић“ је, поводом педесетогодишњице од насиљног одузимања Матичних књига рођених (крштених), венчаних и умрлих од Српске православне цркве (и других верских заједница), писао о том антицивилизацијском чину државних власти после Другог светског рата, јасно изводећи доказе о катастрофалним размерама штете која је оваквим поступањем нанета народу. Цркви, култури, науци. Да се по овом питању ни у наше време ништа на боље неће променити, сазнајемо из листа „Политика“, који 18. децембра 1999. године преноси одговор Министарства културе Републике Србије на посланичко питање о Матицама. Из одговора, који је увијен у фразеологију наводне бриге за научни значај Матичних књига, најпре видимо најважније – да Матичне књиге неће бити враћене власницима (Српској православној цркви, другим верским заједницама), као што су то у августу 1998. тражили (одлуком) чланови Одбора за културу и информисање Окупштине Србије. (Реално је претпоставити да овај Одбор чине људи који врло добро разумеју зашто Матичне књиге треба вратити и који, као посланици, меродавно заступају интересе народа, односно цркава, које су тако одговорно пратиле најважније промене из живота народног).

Образложења, зашто Матичне књиге неће бити враћене Српској православној цркви (и другим верским заједницама), веома су лицемерна, неаргументована, на неистинама заснована. Ево како Министарство културе и министар Желько Симић правдају принудно одузимање (које чак ни стаљин-

истичким законом донетим након Другог светског рата није било прописано, већ је изведенено мимо њега) од пре педесет година: „С обзиром на то да матичне књиге имају карактер јавних исправа (није тачно, види „Каленић“ 4/1999, стр. 6), да су их верске заједнице водиле у јавном интересу, односно у име државе, по њеним законима и наредбама, и да су верски представници били плаћени за њихово вођење, Министарство правде (које је консултовано о овом питању) сматра да преузимањем није учињено ништа што већ није било државни посао“. Као да се и без овог њиховог објашњења није знало да је држава из 1946, односно 1949, наследила од предратне само оно што јој одговара, а да ју је у свему најважнијем поништила.

Цинично објашњење да ће Министарство тек донети прописе у области личног статуса грађана, па ће од тада питање увида у Матичне књиге бити детаљније уређено, као „и однос органа надлежних за вођење матичних књига и архива“, јасно говори да је брига државних органа о Матицама само реторичка, односно да они и не знају шта се са овим списима догађало. На тајкав закључак упућује и намера, према „Политици“, да се Министарство тек „обрати свим архивима у Србији са захтевом да сваки сачини детаљан попис ове врсте књига како би се сагледала ситуација на терену, стање у коме се налазе и услови у којима се ове књиге чувају“. Када већ бране неодбрањиву бајност учињану пре педесет година, што не кажу да су тако важни документи углавном пропали, односно да још увек пропадају у „месним канцеларијама“.

Као што се оправдава неправда из 1949, тако се прих-

ватају и закључци (РСУП-а и Архива Србије) из 1987, „да се неоперативне матичне књиге, односно матичне књиге рођених старије од 110 година, закључно са 1876. годином и матичне књиге венчаних и умрлих старије од 80 година, закључно са 1906. годином предају надлежним архивима у току те године, а да се убудуће примопредаја обавља сваких пет година“. Према обавештењу „Политике“, и то у наслову чланска са одговором Министарства, све ће остати по старом. Министарство је вероватно сmisлило како ће се у „надлежним“ архивима пронаћи Матице које су, на пример, у прошлом веку вођене при цркви горовићкој, односно жабарској (код Тополе), иако су оне, сведоче очевици, служиле за потплату пећи у канцеларији „референта месне канцеларије“.

Сви су изгледи да ће Матичне књиге рођених (крштених), венчаних и умрлих Српске православне цркве (и других верских заједница) потпуно пропasti. Да су биле у поседу оних који су их водили (СПЦ и других верских заједница) биле би сачуване и врло много би помогле, нарочито на Косову и Метохији, јер су врло упечатљиво доказивале чија је то земља. Срби са Косова и Метохије најпре су изгубили Матице, а потом и земљу.

Ни у једној области, народној цркви – Српској православној цркви, држава није дозволила да брани, на начин како је то чинила вековима, оно што јој је поверено од светих Немањића. Та забрана је први разлог што су морал нашег народа, просвета, култура, економија, наука, на нивоу, на коме јесу.

Н. Јованчевић

ИЗДВАЈАЊЕ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА ИЗ САСТАВА БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА, 1952. ГОДИНЕ

рошло је више од седам деценија рада Богословског факултета, највише просветне установе Српске цркве.

Први планови за оснивање Богословског факултета потичу још из шездесетих година прошлог века. Међутим, факултет је основан тек 1905. године. Услед недостатка професора, неповољних политичких и економских прилика, са радом је почeo тек 1920. године, и то у врло тешким условима. Један од озбиљних проблема био је и недостатак одговарајуће зграде. Стoga се у почетку рада Факултет селио више пута. Најпре је био смештен у кући Кузмановића, преко пута Саборне цркве, потом у Улици Краља Александра 26 (до недавно Булевар Револуције), па на углу Франкопанове 3 (сада Београдске) и Крунске 12 (касније Пролетерских бригада), и то само деканат и неколико слушаоница, док су део семинара и библиотека били смештени у Мишарској улици.¹ Од самог почетка рада чињени су велики напори да се пронађе одговарајућа зграда за становање студената (студентски дом). У ту сврху је 1924. године адаптирана кућица на Косанчићевом венцу бр. 14, задужбина епископа нишког Никанора Ружичића.² Пошто је тај дом могао да прими само 8 студената, то је 1928. године новчаном помоћи Светог архијерејског синода и залагањем доцента Душана Глумца на ту кућу добрађен спрат и мансарда. Овако преуређена зграда могла је да прими око 50 студената,³ али то ипак није ни издалека задовољавало ондашње потребе. Крајем 1932. године Факултет се уселио у један део зграде у

улици Краља Петра број 2. Ту су на скученом простору били смештени: деканат, слушаонице, семинари и библиотека.

Доласком на чело Српске цркве патријарха Гаврила (Дожића)⁴ били су на помolu бољи дани за Богословски факултет. Његовим залагањем добијена су два плаца, један за градњу зграде Факултета, други за градњу дома студената. На плацу на Карабурми, у данашњој улици Мије Ковачевића, по пројекту проф. Петра Анагностија, сазидан је Дом за студенте. Дом је завршен после рата. Једно време користила га је држава, да би се у њега школске 1957/58. године преселила Богословија Св. Саве из манастира Раковице. На другом плацу, који се налазио испод Правног факултета, у Улици Старине Новака, требало је да се зида зграда факултета. Са зидањем је требало да се отпочне 1940. године, али је Други светски рат те планове омео.

Зграда Богословског факултета у Улици Краља Петра за време Другог светског рата била је заузета од немачке војске. Намештај је потпуно уништен док су деканат и административне књиге били смештени у једној соби у другом делу исте зграде, коју је користио Филозофски факултет. Захваљујући митрополиту скопском Јосифу, који је тада био на челу Српске цркве, сачувани су библиотека и архива Факултета. По његовом наређењу пренети су у зграду Патријаршије. Студентски дом на Косанчићевом венцу је изгорео у бомбардовању 6. априла 1941. године.

После рата Факултет се нашао у још тежем положају него пре рата. У један део зграде уселили су се станари, који су с много муке исељени. Доста тру-

да је уложено и док је исељена археолошка збирка проф. др Милоја Васића, која је била смештена у великој сали и још једној мањој просторији.

На све недаће са којима се Факултет како-тако борио дошла је одлука нових комунистичких власти, 1952. године, да се Факултет укине као државна установа. Нове власти су први пут покушале да укину Богословски факултет као државну установу још 1946. године. Тада се Свети архијерејски синод на челу са митрополитом скопским Јосифом одлучно усprotивио таквој одлуци, па су власти то питање за једно време одложиле. У писму упућеном Верској комисији при Председништву Владе Народне Републике Србије, које је потписао митрополит Јосиф каже се:

„1) Свети Архијерејски Синод сматра да се одредба члана 25 став 2 и члана 38 став 5 Устава ФНРЈ не могу применити на Богословски факултет, јер је он научна установа, а не црквена школа, и као такав постоји данас на универзитетима у државама у којима је црква одвојена од државе и школа од цркве.

2) Али, пошто Министарство просвете НР Србије и поред тога намерава да издвоји Богословски факултет из оквира Универзитета или, евентуално, да га затвори, то Свети Архијерејски Синод изјављује да преузима Православни богословски факултет при Универзитету у Београду са постојећом његовом уредбом и целокупним његовим инвентаром, уколико је преостао после окупације, као своју Установу у погледу управе и рада одмах, а у материјалном погледу од 1. јануара 1947. године.

3) Што се тиче личних права – пензија факултетског особља уопште Свети Архијерејски Синод не преузима никакве обавезе, него оставља Министарству просвете НР Србије да оно то реши према постојећим законским прописима.

4) Издавањем Богословског факултета из оквира Универзитета, Свети Архијерејски Синод налази да је потребно, да се одмах издвоје са Универзитета и Министарства просвете сви фондови, задужбине и имања који су остављени и намењени Богословском факултету и да се предаду Светом Архијерејском Синоду за Богословски факултет.⁵

Сазнавши да ће Богословски факултет бити издвојен из састава Београдског универзитета, тадашњи декан, протојереј Радивоје Јосић је о томе разговарао са патријархом Викентијем,⁶ а потом је сазвана Конференција наставника Факултета. Декан Радивоје Јосић и продекан Лазар Мирковић писмено су о одлуци наставника обавестили Свети архијерејски синод, 14. фебруара 1952. године. Како нису имали званичног акта из кога би се видело на који ће начин бити уклоњен Богословски факултет са Универзитета, замолили су Свети архијерејски синод да одмах предузме потребне кораке, како би ово уклањање или издавање са Универзитета имало што мање штете по Српску цркву и сам Факултет, ако већ нема наде да Факултет и даље остане у саставу Универзитета. Ако би одлука Владе НР Србије гласила да се Богословски факултет укида, наставници сматрају да би то био „тежак удар Српској православној цркви а смртоносан за Православни богословски факултет. У том случају, Српска православна црква би имала да потпуно изнова ствара себи нов Богословски факултет и за то тражи одобрење и признање од Државе“. А ако би одлука гласила да се Богословски факултет издвоји из Универзитета и преда Српској православној

цркви, наставници сматрају да је потребно да Министар – председник савета за просвету, науку и културу НР Србије једним актом прецизира да се Богословски факултет издаваја као целина, дакле, са целокупним инвентаром, библиотекама, фондовима и другом својином и да се у таквом стању предаје Српској православној цркви. „Без тога, нема ни говора о опстанку и раду једне највише богословске школе, ма каквим се именом она назвала! Јер, немогуће је Цркви уопште да под данашњим приликама и ценама прибави све оне потребе школе, без којих она уопште не може да ради!“ Даље се истиче да је више од тридесет година Факултет набављао књигу по књигу, нешто из државних средстава а много више путем поклона у новцу и књигама и тако створио прилично добру библиотеку. Што се тиче наставног и помоћног наставног особља, административног и другог чиновништва, наставници претпостављају да ће Држава пензионисати све оне који испуњавају не само максимум већ и минимум услова за пензију и да ће преузети оне службенике које Црква не може прихватити. Све ово, као и извесну новчану субвенцију за издржавање Факултета, требало би да Свети архијерејски синод издејствује код државних власти. Уколико Држава не преда Богословски факултет Српској цркви са инвентаром, библиотекама и фондовима, не пензионише наставнно особље које има право на пензију, нити да специјалну субвенцију за Факултет, наставници оцењују да ће Богословски факултет у том случају бити „реално укинут“, а не издвојен из Универзитета. Наставници ипак верују, на основу васпостављених пријатељских односа између Државе и Српске цркве, да ће Држава изаћи у сусрет жељама Светог архијерејског синода ако се наведени захтеви енергично и на време изнесу. Њихова је жеља да Богословски факултет при прелазу у црквене руке задржи свој назив, са правом

давања научног степена доктора богословских наука. Ако Држава не може да обезбеди материјална средства за црквени Богословски факултет, неопходно је да се тражи дозвола за скупљање прилога за издржавање те школе. Уколико се деси да будући црквени факултет мора да напусти зграду у којој је сада смештен, треба да се тражи да се Српској цркви врати њена зграда (код Новог гробља) коју је она саградила за интернат Православног богословског факултета.⁷

Сутрадан (15. фебруара 1952) Влада Народне Републике Србије, на предлог министра – председника Савета за просвету, науку и културу, Митре Митровић, донела је решење о укидању Богословског факултета као државне установе. Решење су потписали председник Владе НР Србије Петар Стамболић и министар – председник Савета за просвету, науку и културу Владе НР Србије Митра Митровић. Текст решења гласи:

„1. Богословски факултет, који је до сада био у саставу Универзитета у Београду укида се као државна установа.

2. Савет за просвету науку и културу Владе НРС предузеће потребне мере за спровођење ликвидације укинутог Богословског факултета и то путем комисије коју ће образовати Председник Савета за просвету науку и културу НРС.

Савет за просвету науку и културу НРС донеће одлуку и о материјалним средствима којима је до сада управљао Богословски факултет Универзитета у Београду.

Ова ликвидација има да се спроведе најдаље до 30. јуна 1952. год.

3. Ово решење ступа на снагу одмах.⁸

Истог дана Савет за просвету науку и културу донео је решење, с потписом Митре Митровић: да се при Ректорату Универзитета у Београду образује комисија од 3 члана које изабере Универзитетски савет а која ће провести ликвидацију

укинутог Богословског факултета. Иста комисија треба да предложи Савету за просвету науку и културу и Универзитетском савету „на који начин треба да се изврши ликвидација материјалног, имовине, школског рада, положаја студената, персоналног статуса, наставног и осталог особља, као и других школских и организационих питања укинутог Богословског факултета.“⁹

Оба ова решења 15. фебруара, дакле истог дана, ректор Универзитета др Илија Ђуричић доставио је декану укинутог Богословског факултета¹⁰ и од тада је прекинуо сваку службену везу Универзитета са Богословским факултетом. Већ 16. фебруара Универзитетски савет изабрао је комисију за ликвидацију укинутог Богословског факултета, у коју су ушли др Борислав Благојевић, проректор Универзитета, као председник, и чланови: др Драгослав Јанковић, продекан Правног факултета, и др Радивоје Јосић, декан Богословског факултета.¹¹

Због новонастале ситуације одржана је 16. фебруара Конференција наставника Богословског факултета. После конференције достављени су Светом архијерејском синоду акт Владе НРС о укидању Богословског факултета и акт Савета за просвету науку и културу као и представка наставника. Наставници у својој представци моле Свети архијерејски синод да предузме одређене кораке „да се повуче горња одлука Владе Народне Републике Србије, о укидању Православног богословског факултета, а да се донесе нова одлука о издвајању Православног богословског факултета и предавању његовом Српској Православној Цркви“. Ако се у овоме не успе, упозоравају наставници, унапред је сахрањена будућа највиша црквена школа. Са своје стране они ће и даље предузимати потребне кораке код државних власти да одбране Факултет.¹²

Судбина факултета изаз-

вала је узнемиреност и код студената. Због тога је Деканат Богословског факултета 18. фебруара затражио од студената „да се не узнемирују разним вестима о судбини Православног богословског факултета, већ да ревносно посећују предавања и спремају се за испите у јунском року. Факултетске и црквене власти се старажују да се факултет очува.“¹³

Српска црква је чинила све што је могла да Факултет остане у саставу Универзитета. О томе је писмено обавештен 20. фебруара Деканат Богословског факултета.¹⁴ Марта месеца Свети архијерејски синод доставља деканату копију писма упућеног председнику Владе НР Србије, као и обавештење епархијским архијерејима о укидању Богословског факултета као државне установе. Представку председнику Владе НР Србије Петру Стамболићу упутио је Свети архијерејски синод 20. фебруара 1952. године. У представци се истиче да је Српска црква оваквим решењем доведена у незгодан положај.

„Богословски факултет Универзитета у Београду иако државна установа спремао је кадар високо образованих кандидата за службу у Српској православној Цркви. Његовим укидањем Српска православна Црква тешко је погођена јер је током минулог рата изгубила велики део своје универзитетски образоване богословске интелигенције. Не мање Српска православна Црква је погођена и у материјалном погледу, јер је за време рата материјално тешко пострадала а после рата услед аграрне реформе остало без великог дела свога иметка. Овим решењем владе НР Србије онемогућава јој се попуњавање те ратом створене празнине и обнова високо школованог богословског подмлатка.

Свети архијерејски синод је приморан да изрази своје дубоко жаљење због оваквог удара нанесеног Српској православној Цркви и то у времену када се са стране и највише државне и највише црквене

власти настоји да се међусобни односи потпуно нормализују и да дође до што тешње сарадње. Ово је потврђено и изјавама како шефа Државе тако и поглавара Српске православне Цркве.“ По мишљењу Светог архијерејског синода, корак Владе НР Србије ће негативно одјекнути међу свештенством и вернима, а појавиће се и злонамерни коментари, па се са тих разлога моли председник Владе да ово решење повуче и да Богословски факултет и даље остане у саставу Београдског универзитета. У исто време Свети архијерејски синод је замолио „да се сав рад на ликвидацији Богословског факултета обустави дотле, док се не донесе коначно решење по овој представци“.¹⁵

У писму епархијским архијерејима од 29. фебруара 1952. године каже се да је патријарх Викентије известио Свети архијерејски синод да су га 11. фебруара посетили госпођа Митра Митровић, министар – председник Савета за просвету науку и културу НР Србије и г-дин Миливоје Радовановић, генерални секретар Владе НР Србије, и обавестили га да је Влада НР Србије донела одлуку о издвајању Православног богословског факултета из састава Универзитета, да је ова одлука неопозива, и да ће Свети архијерејски синод о томе бити писмено обавештен. Писмено обавештење Светом архијерејском синоду је достављено 19. фебруара (Каб. бр. 3) и гласи:

„Част ми је известити Вас да је Влада Народне Републике Србије на основу члана 25, 78 и 80 Устава Федеративне Народне Републике Југославије и члана 26, 78 и 79 Устава Народне Републике Србије донела решење под В. С. Бр. 62 од 15. фебруара 1952. године о издвајању Богословског факултета из састава Универзитета у Београду, с тим да престаје бити државна установа. На основу овога решења Савет за просвету науку и културу НР Србије, донео је решење о фор-

мирању комисије коју ће одредити Универзитет, а која ће извршити ликвидацију досадашњег материјалног пословања и размотрити осталу имовинска, персонална, студентска и друга питања.

Овај читав посао комисија треба да заврши најдаље до 30. јуна 1952. године. Комисија је добила упутства да одмах ступи у везу са Вашим представницима, како би се решила сва ова питања у сагласности са Вама.

Молимо Вас да и Ви предузмете мере да Ваши представници ступе у везу са Универзитетском комисијом.¹⁶

Са овим копијама достављен је и акт у коме се од Деканата тражи да Светом архијерејском синоду достави Уредбу о факултету, буџет за 1952. годину, списак наставног и осталог особља Факултета, са ознаком припадлежности свакога појединца, извештај које су катедре попуњене а које нису и који професори које предметете замењују, списак студената са ознаком семестра и податке о томе ко је у чину а ко није.¹⁷

Представку Председнику Владе НР Србије су 5. марта лично предали епископи – сремски Никанор и бањалучки Василије. Том приликом у његовом радном кабинету био је присутан секретар Владе, Радовановић. Пошто је председник П. Стамболић прочитао представку Светог архијерејског синода, рекао им је следеће:

„Ми нашу првобитну одлуку о укидању Факултета нећемо повлачiti. Према овоме се даље можете равнати, јер о томе нећемо извештавати Свети архијерејски синод. Могу Вам рећи да смо ми ово питање претходно добро проучили и после тога донели одлуку о укидању Факултета.

Опстанак Факултета на Универзитету у Београду у данашњим нашим приликама и данашњој нашој стварности после овог рата био је анахронизам. Наша одлука по овом питању је према томе неопозива и из тог разлога што је

донета да би ствари биле постављене правилно баш и ради сређивања односа између Државе и Цркве. Одлука није донета да би она нанела удар Цркви, нити смо то мислили, већ је донета ради сређивања прилика.

Наш председник Савета за просвету и културу НРС г-ђа Митра Митровић, саопштила је ову одлуку Његовој Светости Патријарху и том приликом она је нагласила да је ова одлука неопозива и да је Црква прими као званично саопштење.“

Потом је председник додао да је образована Универзитетска комисија која ће предати Цркви Факултет, тј. инвентар, зграду и библиотеку, и да ће Факултет остати у саставу Универзитета до 30. јуна закључно. Епископи су се интересовали да ли ће после 30. јуна морати да се тражи од државних власти дозвола за поновно отварање Факултета. Уколико није потребна таква дозвола, замолили су председника да једним актом обавести Синод да Богословски факултет после 30. јуна наставља рад као црквена школа. Одговарајући на ово питање Стамболић је нагласио да у поменутој одлуци ништа о томе није речено, па ни сада не желе да у том смислу пишу Синоду да не би изгледало да они дају сугестије шта Свети архијерејски синод треба да ради. Свети архијерејски синод може да се обрати Влади НРС писменом представком и да у њој каже да жели отварање школе са одређеним рангом. У тој представци може тражити и субвенцију за издржавање своје школе, што је и г-ђа Митровић саопштила Његовој Светости Патријарху. Што се пак ранга школе тиче, напоменуо је Стамболић, какав ранг будете тражили, такав ћемо Вам одобрити, а ранг зависи од унутрашњег уређења школе и од особља које у њој буде радило. Нама је, вели, сасвим свеједно хоћете ли тражити Богословски факултет, Високу богословску школу, или Духовну академију.¹⁸

Епископи Никанор и Василије су обавестили Свети архи-

јерејски синод, на седници од 6. марта, о разговору са председником Стамболићем. На седници је био присутан и декан Богословског факултета др Радивоје Јосић. Пошто је било јасно да власти неће променити одлуку, формирана је комисија за преузимање Факултета. Поред декана у комисију су ушли епископи: сремски Никанор, бањалучки Василије и викарни – моравички Герман.¹⁹

Професори Богословског факултета се нису мирили са одлуком владе НРС и чинили су све што је у њиховој моћи да Факултет остане у саставу Универзитета. Са седнице Наставничког савета 20. фебруара упућена је представка председнику Владе ФНРЈ и министру народне одбране маршалу Јосипу Брозу – Титу. Иста представка је упућена и председнику Владе НРС Петру Стамболићу, министру – председнику Савета за просвету науку и културу, Државној комисији за верске послове при Влади ФНРЈ. Текст представке је достављен патријарху Викентију и Светом архијерејском синоду с молбом да се предузму код маршала Југославије потребне мере за враћање Факултета у састав Универзитета. У поменутој представци се истиче да су најстарији универзитети почели са богословским и црквено-правним факултетима, око којих су се касније формирали остали факултети (Париз, Кембриџ, Оксфорд, Болоња, Падова, Палермо). Због тога и данас на Западу богословски факултет се ставља на прво место и на тај начин му се одаје почаст као мајци свим осталим факултетима. Затим се говори о отварању Богословског факултета на Универзитету у Београду и заслуги за то наших научника светскога гласа (Нићифора Дучића, Милана Јовановића – Батута, Богдана Гавrilovića, Јована Цвијића, Симе Лозанића, Михаила Петровића). Од отварања Факултета на њему су студирали студенти разних вероисповести из разних држава, што је до-

приносило верској толеранцији. Укидање Факултета ће болно одјекнути и у другим хришћанским конфесијама. Као разлог за опстанак Факултета на Универзитету истиче се и то да су се на богословским Факултетима формирали многи научници светског гласа и да се на тим факултетима изучавају дисциплине (предмети) које се не изучавају ни на једном другом факултету. Иако се Уставом ФНРЈ и НРС налаже одвајање Цркве од Државе, по дубоком уверењу професора то не значи одвајање Богословског факултета од Универзитета, – још мање његово укидање. „Стога верујемо, да није у интересу наше Државе, која се брзим темпом изграђује у културну државу, да она чини један јак изузетак у схватању односа Богословског факултета према Универзитету и науци. Мислимо, даље да не треба давати повода непријатељима наше Државе, да укидање Богословског факултета искоришћавају за своју пропаганду.“ С обзиром да Устав гарантује слободу вероисповести укидање Богословског факултета ће болно одјекнути у српском народу. Са свих тих разлога наставници моле да се повуче одлука Владе НРС и замени одлуком о враћању Факултета на Универзитет.²⁰

Укидањем Богословског факултета као државне установе били су погођени и неправославни студенти. То је био разлог да се обрате председнику владе ФНР Југославије и министру народне одбране, маршалу Јосипу Брозу – Титу с молбом да Богословски факултет и надаље остане у оквиру Универзитета са свим дужностима и правима осталих факултета. У име неправославних студената молбу су потписали: Бирвиш Александар, Мишковић Јурај и Маља Павел. У молби се наглашава да би се спровођењем одлуке о укидању Богословског факултета „сторнирали сви они за видни успеси на практичном остварењу братства и једин-

ства међу припадницима различитих вероисповести. Убеђени смо да се ниједан теолошки факултет у свету не може похвалити таквим успесима на пољу савршене религиозне толеранције, каква постоји на нашем Факултету.“²¹

Међу наставницима Богословског факултета превладавало је мишљење да се Свети архијерејски синод не ангажује довољно код државних власти за опстанак Факултета на Универзитету. Са седнице Савета одржане 27. фебруара 1952. године упућена је представка Светом архијерејском синоду у којој се Свети архијерејски синод моли, уколико му је заиста стало да Богословски факултет остане у саставу Универзитета, да предузме код државних власти, а нарочито код председника Владе ФНРЈ, енергичне мере за остварење тога циља.²²

Светом архијерејском синоду су се са представком обратили и студенти Богословског факултета. У представци се каже: „Заиста, за једну младу студентку душу која је с љубављу дошла на Православни Богословски факултет да до краја упозна и продуби Христову науку, није могло бити жалосније вести, него што је вест о укидању Богословског факултета и његовој брзој ликвидацији. За нас студенте, укидање Богословског факултета значи: раствање студената факултета. Ми зnamо за тешко материјално стање наше Цркве и тешко нам је убедити се, да ће Српска православна црква моћи створити једну такву своју високу школу са свима оним сјајним одликама, које је имао наш Факултет у саставу Универзитета.“ У даљем тексту студенти изражавају наду да ће Српска црква бранити опстанак Богословског факултета на Универзитету, као што је и у прошlostи чинила, а што је особито чинио патријарх Гаврило.²³

Међутим, сви ови вапаји за опстанак Богословског факултета на Универзитету остаће без резултата.

Одлука владе НРС о уки-

дању Богословског факултета примењивана је од Ректората Универзитета практично од дана доношења. То је створило проблеме у функционисању Факултета у летњем семестру. Факултетски Савет није сазиран јер није могао доносити одлуке које су у вези са Универзитетским саветом (нпр. докторски испити, унапређивање наставника у виша звања итд). Због тога је деканат Богословског факултета, 14. марта 1952. године, писмено замолио Митру Митровић, министра – председника Савета за просвету науку и културу, да донесе одлуку о функционисању Богословског факултета као факултета Универзитета до краја летњег семестра школске 1951/52. тј. до 30. јуна 1952. године.²⁴

На ову молбу Богословског факултета, Савет за просвету науку и културу НРС је својим дописом од 14. априла 1952. године обавестио Деканат Богословског факултета да Факултет престаје бити државна установа крајем летњег семестра школске 1951/52. тј. 30. јуна 1952. године. „Пословање Богословског факултета по материјално финансијским питањима и у погледу постојећих службеничких односа наставног, помоћно наставног и осталог особља факултета вршиће се по постојећим прописима до 30. јуна 1952. године, до кога рока има се извршити и њихово разрешење.“²⁵

Како је било јасно да је одлука Владе НРС о укидању Богословског факултета као државне установе неопозива, на Богословском факултету су припремали Основну уредбу Факултета. Пројекат уредбе је једногласно донела и усвојила Конференција факултетских наставника на седници од 3. априла т.г. и упутила је Светом архијерејском синоду с молбом да је достави Светом архијерејском сабору ради озакоњења. Приложени пројекат Основне уредбе је углавном исти са Уредбом коју је 1946. године израдио Факултетски савет у

споразуму са ондашњим члановима Светог архијерејског синода. Извесне измене и допуне су учињене према измењеним приликама, односно према за Универзитет данас важећим законским прописима.²⁶

Прва седница комисије за ликвидацију Богословског факултета одржана је 28. априла 1952. године. Седници су присуствовали: др Борислав Благојевић, проректор универзитета, др Радивоје Јосић, декан Богословског факултета, и др Драгослав Јанковић, продекан Правног факултета. Председавао је проректор др Б. Благојевић. У самом почетку дошло је до различитог тумачења упутства Савета за просвету науку и културу НРС од 14. априла 1952. године. Др Радивоје Јосић је сматрао да према томе упутству Богословски факултет остаје у саставу Универзитета до 30. јуна, док је др Драгослав Јанковић доказивао да Факултет у ликвидацији не може вршити све оне послове које је вршио пре доношења решења о ликвидацији. На крају је Комисија, са једним гласом против, одлучила да јој декан Богословског факултета достави писмени мемоар проблема који захтевају решење да би се ликвидација Богословског факултета могла извршити до 30. јуна т.г.²⁷

Поступајући према одлуци Ликвидационе комисије декан Богословског факултета је сазвао седницу Факултетског савета 30. априла т.г. са седнице су Ликвидационој комисији упућена следећа питања: „1. Статус (положај) студената Богословског факултета после 30. јуна до времена њиховог уписа на Богословски факултет Српске Православне Цркве или на било који други факултет Универзитета (питање ослобађања војне обавезе итд.). 2. Ко ће после 30. јуна потписивати дипломе студентима Богословског факултета, на које су они стекли право до 30. јуна т.г., и ко ће им уопште издавати документа (уверења) из доба када су били студенти

Богословског факултета Универзитета у Београду? 3. Ко ће бити наредбодавац за заостале материјалне обавезе Богословског факултета, и из којих ће се средстава ове заостале обавезе подмиривати после 30. јуна 1952. године? 4. На који ће начин Држава испунити своје обавезе према службеницима Богословског факултета после 30. јуна?“²⁸ Овако формулисана питања доставио је декан Богословског факултета председнику Ликвидационе комисије др Бориславу Благојевићу.

На другој седници Ликвидационе комисије, 5. маја, разматрана су питања која је формулисao Факултетски савет Богословског факултета, 30. априла. Одлучено је да се умоли Савет Богословског факултета „пошто се из Упутства, Министра – председника Савета за просвету, науку и културу НРС поб. бр. 13/52, јасно види да се пословање Богословског факултета, по досадашњим прописима наставља до 30. јуна текуће године уколико је у питању материјално-финансијско пословање, службенички односи и настава, моли се Савет Богословског факултета, да ако сматра да би у оквиру Факултета било корисно обављати и друге послове које је пре одлуке о укидању вршио, да та питања фомулише и са образложењем достави ликвидационој комисији, како би она могла своје мишљење о постављеним питањима доставити надлежном органу“.²⁹

По пријему ове одлуке одржана је седница Савета Богословског факултета 28. маја т.г. на којој је одлучено да се умоли др Борислав Благојевић, председник Ликвидационе комисије, да за следећу седницу унесе у дневни ред:

„1. Ко ће да овери за друго полугође ове године легитимације за повлашћену вожњу службеника Богословског факултета и њихових породица?

2. Питање промоције за доктора богословских наука Мирослава Војновића и Андрије Фрушића, који су, на основу важећих законских прописа (до-

нетих од Комисије за обнову Универзитета) у времену од 24. октобра до обуставе полагања докторских испита 1946. године, положили усмени и писмени део докторског испита и одбрали своје докторске дисертације, али нису промовисани за докторе богословских наука, пошто је пре предаје одређеног броја примерака њихових дисертација дошла обустава полагања докторских испита до доношења Закона о стицању научног степена доктора наука.“ У истом акту декан Богословског факултета Радивоје Јосић предлаже Ликвидационој комисији, ако је за то компетентна, да узме у разматрање и питање пензионисања редовних професора овога факултета: др Лазара Мирковића, др Борислава Лоренца и др Радивоја Јосића, који имају право на старосну пензију и који желе да буду пензионисани као државни службеници.³⁰

У међувремену је сазвано редовно заседање Светог архијерејског сабора. Декан Богословског факултета је по налогу Савета професора писмено замолио Свети архијерејски сабор „да још у почетку свога заседања заузме принципијелни став по питању укидања Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, и да свој став путем писмене представке најкраћим путем достави шефу Државе – Председнику Владе ФНРЈ и Министру Народне Одбране, Маршалу Југославије Господину Јосипу Брозу – Титу“. Професори верују да је одлука Светог архијерејског сабора о враћању Богословског факултета у састав Универзитета потребна да би маршал имао став Српске цркве о овом питању. Не очекујући да ће одлука бити измене, а да се не би изгубило у времену, Савет професора моли да Свети архијерејски сабор не чека одговор маршала, него да међу прве тачке свога дневнога реда стави питање преузимања садашњег Православног богословског факултета и да одмах

приступи доношењу факултетске Основне уредбе и других правила и прописа на основу предложених пројектата. Ово је потребнно хитно урадити због Ликвидационе комисије, која мора да има чисту ситуацију за свој рад, због наставног и другог особља, као и због студената, који морају благовремено бити обавештени о судбини Факултета, да би се у новој ситуацији могли снаћи. Постоји опасност да студенти буду разбијени и распршени и да црквени Богословски факултет остане без студената.³¹

Пошто није било наде да ће комунистичке власти променити одлуку Свети архијерејски сабор је на свом редовном заседању 27/14. маја 1952. године преузео Богословски факултет. У одлуци се каже:

„Свети Архијерејски Сабор Српске православне Цркве у вези одлуке Владе Народне Републике Србије ВСБр. 62 од 15. фебруара 1952. године којом се Православни Богословски факултет издава из састава београдског Универзитета, преузима овај факултет и на основу т. 5 чл. 69 Устава Српске православне Цркве оснива Богословски факултет Српске православне Цркве као аутономну и највишу научну и просветну установу, с правом јавности, у Српској православној Цркви за изучавање и обрађивање Православне богословске науке и спремања научних стручних и просветних радника за све више пастирске, просветне, црквеносудске и административне послове у Цркви, под непосредним врховним надзором Светог Архијерејског Синода и општим надзором Државе (чл. 38 Устава ФНРЈ).

Ставља се у дужност Светом Архијерејском Синоду да учини све што је потребно да Богословски факултет Српске православне Цркве добије признање од стране државне власти, с правом јавности и да осигура потребна финансијска средства, као и да изврши организацију школе према ос-

новној уредби о Богословском факултету Српске православне Цркве.“³²

Ситуација око Богословског факултета је била сада јасна, па је на трећој седници Ликвидационе комисије одржаној 23. јуна 1952. године одлучено: да садашњи студенти задрже исти статус до 30. септембра; да се умоли Универзитетски савет да дозволи студентима Богословског факултета прелаз на Правни, Филозофски и Економски факултет, без обавезе полагања пријемног испита уз максимално могуће признање семестара; дипломе студентима који буду дипломирали до 30. јуна т. г. потписаће Ректор и Декан; да Фрушићу и Војновићу без промоције издају дипломе које ће потписати Ректор и Декан; да се библиотека уступи Цркви за будућу школу, с тим што ће остати јавна и приступачна за све научне и културне раднике; инвентар се уступа Цркви за будућу школу; архива се уступа Цркви, с тим што ће будућа установа бити обавезна, да на захтев Ректората, шаље тражене предмете, а Ректорат је дужан после употребе да предмете врати; замољава се Синод да обавести Комисију које ће службенике преузети; исто тако председник Комисије ће позвати све службенике да се изјасне о питању своје будуће службе; печати се имају до 30. о. м. предати секретару Универзитета.³³

На тражење Ликвидационе комисије Свети архијерејски синод је 24. јуна известио Ректорат Београдског универзитета да Српска православна црква преузима следеће службенике: др Душан Глумац, редовни професор; др Викентије Фрадински, ванредни професор; др Милош Ердељан, доцент; др Љубомир Дурковић, доцент; др Димитрије Димитријевић, доцент; др Чедомир Драшковић, доцент; др Благота Гардашевић, доцент; Живота Михајловић, асистент; Александар Ђирић, асистент; Емилијан Чарнић, асистент; Лазар Милин, асистент; Леонтије Павловић асистент; Владан Поповић асистент; Никодије Јевто-

вић, помоћни канцеларијски службеник; Драгиња Јевтовић, помоћни канцеларијски службеник. Наставници др Радивоје Јосић, др Лазар Мирковић и др Борислав Лоренц затражили су старосну пензију,³⁴ и ставили су се на расположење Светом архијерејском синоду за хонорарне професоре за предмете које су до тада предавали.³⁵

Председник Ликвидационе комисије, проректор Универзитета др Борислав Благојевић затражио је је 26. јуна писмено да Богословски факултет достави архиви Ректората Универзитета у Београду дисијеа свих досадашњих службеника који не прелазе у службу Српске православне цркве, као и да се сви званични печати Богословског факултета предају секретару Универзитета на дан 30. јуна 1952.³⁶

Поступајући према овом акту, декан Богословског факултета доставио је 30. јуна 1952. године Ректорату Универзитета следеће печате: велики округли печат, мали округли печат, округли печат библиотеке, печат Деканата, печат секретара и штамбиль деловодног протокола. Исто времено је доставио и досијеа са службеничким листовима и документима особља Факултета које је изјавило да жели да остане у државној служби и то: Јосифа Фрка, референта; Јагоша Николића, референта; Вере Панчић, канцеларијског референта; Надежде Ђирковић, помоћног канцеларијског референта; Милорада Дунића, ложача и Ружице Главинић, чистачице.³⁷ О томе да ли је било преласка студената на друге факултете, у документима нема трага.

До 30. јуна 1952. израђени су нови печати факултета. За потребе нове школе су Цркви предати инвентар, архива и библиотека. Оснивање Факултета као највише просветно-школске установе српске православне Цркве одобрило је Председништво Владе НРС одлуком Каб. I бр. 9478 од 11. августа 1952. године.

Тако је Богословски факултет од 1. јула 1952. године престао бити државна установа. Од овог датума преузела га је Српска православна црква, која се до данас брине о његовом издржавању и раду. У међувремену је покретано питање враћања Богословског факултета у састав Универзитета, али су се томе супротставиле власти. Римокатолички богословски факултети у Загребу и Љубљани су враћени у састав Универзитета у својим државама, док ће Богословски факултет у Београду морати да сачека неко повољније време.

Др Предраг Пузовић,
протојереј

Напомене:

1. „Православље“, 15. септембра 1983, бр. 396.
2. Никанор Ружичић је био нишки епископ од 1898. до 1911. године
3. „Православље“, 15. септембра 1983, бр. 396.

4. Гаврило (Дожић) је био патријарх од 1938. до 1950.
5. Архив Богословског факултета, нерегистровано
6. Викентије (Проданов) био је патријарх од 1950. до 1958.
7. Архив Богословског факултета
8. Влада Народне Републике Србије, В. С. Бр. 62, 15. фебруар 1952.
9. Народна Република Србија – Савет за просвету, науку и културу, Кабинет Бр. 2, 15. фебруар 1952.
10. Народна Република Србија, Универзитет Ректорат, Бр. 430, 15. фебруар 1952.
11. Архив Богословског факултета
12. Исто, 16. фебруар 1952.
13. Исто, 18. фебруар 1952.
14. Син. Бр. 437, 438/ зап. 57, 20/7. фебруар 1952.
15. Син. Бр. 431/ зап. 56, 20/7. фебруар 1952.
16. Син. Бр. 550/ зап. 80, 29/16. фебруар 1952.
17. Богословски факултет бр. 685, 14. март 1952.
18. Син. Бр. 550/ зап. 80, 29/16. фебруар 1952.
19. Син. Бр. 620/ зап. 94, 22. фебруар (6. март) 1952.
20. Архив Богословског факул-

- тета
21. Архив Богословског факултета
22. Исто, 28. фебруар 1952.
23. Представку је потписао 71 студент
24. Архив Богословског факултета бр. 687, 14. март 1952.
25. Савет за просвету, науку и културу НРС, Пов. бр. 13, 14. април 1952.
26. Архив Богословског факултета бр. 761, 5. април 1952.
27. Архив Богословског факултета, 28. април 1952.
28. Исто, 3. мај 1952.
29. Народна Република Србија, Ректорат, пов. бр. 12, 9. мај 1952.
30. Архив Богословског факултета бр. 1398, 3. јули 1952.
31. Архив Богословског факултета бр. 841, 14. мај 1952.
32. АСБр. 1461/зап. 400, 27/14. мај 1952.
33. Архив Богословског факултета
34. Син. бр. 1738, 24. јун 1952.
35. Архив Богословског факултета бр. 1472, 26. јун 1952.
36. Народна Република Србија, Универзитет Ректорат, Бр. 1741, 26. јун 1952.
37. Архив Богословског факултета бр. 1656, 30. јун 1952.

ОСВЕЋЕН НОВИ КРАГУЈЕВАЧКИ ХРАМ У СТАНОВИМА

Крагујевачко насеље које се данас административно назива Станово, у свести старих Крагујевчана живи као Станови. Тако се оно звало од 1809, када је засновано, и то од Срба који су се вратили са Карађорђем, након његовог похода у Рашку, све до наших дана. Крагујевачки Станови, 25. новембра 1999, на дан освећења новог храма Светог великомученика Пантелејмона, постали су, како рече Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава, који освећење изврши – „заиста Станови, јер је отворен и благословен један нови стан, први по значају у сваком месту, стан Божији“.

Требало је да прође више од једног века (од 1884, када је

освећена Нова Светоуспенска црква) до прошле године, када је на Видовдан пропојала Лазарица у Белошевцу, да би Крагујевчани добили нови парохијски храм. Међутим, житељима Станова било је потребно само четири године да изграде нову цркву и то, како је на дан освећења често истицано, без тешкоћа и неизвесности, у слози и разумевању.

И пре почетка чина освећења осећала се свечана атмосфера, видело се да су многи Становљани, који су хитали својој богомольји, врло узбуђени, јер дошао је дан „који Господ створи да му се радујемо и да му се веселимо“. Сви су са много пажње и видљиве побожности пратили освећење, које је пре-

пуно символике, како у радњама и молитвама свештенослужитеља, тако и у прелепим химнама у славу Божију. У Часну трпезу Светопантелејмоновског храма епископ Сава је, у најузвишенијем и најсвесчанијем делу службе, уградио честице моштију Светог великомученика Пантелејмона, чији се део чува у манастиру Јошаници.

Током освећења и на светој литургији певао је Крагујевачки свештенички хор, који је, врхунским извођењем, богослужбене песме сваком учеснику до срца приближавао. Његово преосвештенство епископ Г. др Сава је на светој литургији одликовао протојерејским чином парохе становске Живомира Милова-

новића и Павла Буђана, истичући и том приликом њихову слогу и велику ревност током подизања храма. Новорукоположени ђакон Дејан Ђорђевић овога историјског дана за Станове, рукопложен је од владике шумадијског Саве у презвитерски чин.

Црква Светог великомученика Пантелејмона подигнута је на земљишту које је било власништво породице Стефановић, врло угледних крагујевачких индустријалаца пре Другог светског рата и свима знатних добротвора. О светлим ликовима чланова ове породице и пријатној успомени коју су оставили међу Крагујевчанима, говорио је и Прео-

свећени владика Г. др Сава, подсећајући да су, без обзира на добра дела, од власти комунистичке Југославије осуђивани и прогањани. Међу заслужнима, који су одликовани архијерејским граматама, за подизање становског храма, налазе се и потомци породице Стефановић – Светозар Стефановић из Београда и Даринка Берчић-Стефановић из Љубљане. Ова висока признања додељена су и крагујевчанима, Златибору Рајковићу и Милораду и Верици Милошевић.

Проповед, након освећења и свете литургије, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава почeo је поуком, како се освећење новог храма у

православном свету равна по значају са обновљењем храма Вајксења Христовог у Јерусалиму. „На данашњи дан испуниле су се речи Господње – уселићу се у вас и бићу вам Бог и ви ћете бити мој народ. Данас ће Бог становати са вама и не само данас, него докле год буде постојао овај храм. Зато смо се ми Господу помолили да овај храм сачува до скончања века, јер се данас, као и у свим прошлим временима, православни храмови немилице руше, да би се опет испуниле речи Светог писма – има време радовању, има време плакању, има време кад се зида, има време кад се руши.“

Знатан део беседе Преосвећени владика шумадијски Сава посветио је објашњењу колики је значај Светог Духа, у чијој ери живимо, који је тога дана три пута силазио у Станово, приликом освећења храма, претварања приложених дарова у крв и тело Господа Исуса Христа и приликом рукоположења ђакона у свештенички чин. Било је места и за архијерејску поуку, на пример како се треба владати када се нализимо у храму. У том смислу посебне похвале добили су Становљани, јер су познати по великој побожности и по прикладном понашању током богослужења.

Уз захвалност свима који помогоше брузу и примерну градњу храма Светог Пантелејмона у Станову, епископ Сава је изразио наду да ће ускоро бити могућности да се у цркви постави нови иконостас, што су свештеници становски и обећали.

Врло пријатна атмосфера била је и током трпезе љубави, која је била прилика да се евоцирају догађаји из црквеног живота у Станову, нарочито они који се односе на време подизања новог храма. Било је и речи, шта још мора да се учини, како би данашњи житељи Станова у верском и црквеном погледу били достојни посленици угледних претходника.

Свети великомученик Пантелејмон,
црква Ваведења Пресвете Богородице манастира Каленића

Гради се још једна црква у Крагујевцу

ОСВЕЋЕН ТЕМЕЉ ЗА ХРАМ СВЕТОГ АПОСТОЛА ТОМЕ У ИЛИЋЕВУ

Илићево, насеље источно од Крагујевца, године Господње 1999, а 23. дана месеца октобра, доживело је најрадоснији догађај, који ће се писати златним словима – освећен је од епископа шумадијског Г. др Саве темељ за нову цркву посвећену Светом апостолу Томи. Храм ће се градити по пројекту архитекте Радослава Прокића, глав-

вене свечаности у Илићеву, са највише пажње прате појање псаламских стихова о утврђењу храма Господњег међу верним народом. Врло свечано и узбудљиво је било када је полагана повеља о оснивању и утемељењу храма Светог апостола Томе, који ће сведочити о највећем богатству мештана Илићева у овим временима – да су

је да ће то бити врло брзо, мештани Илићева ће се на свакој литургији, приликом крштавања и венчавања и других богослужења, састајати са Спаситељем. У проповеди је Преосвећени владика Сава поучио окупљени народ колико је важно за Србе, који данас имају много тешкоћа, да граде нове храмове, јер су они тапија пос-

Епископ шумадијски Сава освећује темељ будуће цркве Светог апостола Томе у Илићеву

ног неимара у Шумадијској епархији. Темељи су, захваљујући залагању верних Илићева и великој помоћи установа града Крагујевца, подигнути за само петнаестак дана. Највећи допринос дало је градско комунално предузеће „Нискоградња“. Није изостала донација ни локалних предузећа. Нарочито истичемо прилоге мештана Илићева, пре свега господе Живојина Павловића и Саше Милетића, као и госпође Радмиле Ђорђевић.

Видело се током освећења темеља, учесници ове молит-

заиста били богати вером, али у исто време, и гладни и жедни Бога Живога.

Након обављеног богослужења, учесници су чули речи поуке, утеше и охрабрења од свога архијереја; на првом месту, о значају изградње нових храмова за наш земаљски живот. Има ли нешто важније за мештане једног насеља, него да ће у храму који се подиже, заједно са њима становати Господ, да ће за првог суседа имати Бога. Када буде завршен нови храм, а епископ Сава веру-

тојања и ревности за веру Христову и доказ да смо достојни предака који земљу чувају и бранише великим бројем велиепних цркава.

Сви прилози као помоћ за градњу храма Светог апостола Томе у крагујевачком насељу Илићево могу се упутити на жиро-рачуун месне заједнице Илићево (за изградњу храма), број 41700-635-3-1718, СПП Крагујевац.

Милан Благојевић, јереј

ЗЛАТНУ ДУШУ И ЈАКУ ВЕРУ ИМАДОШЕ СТАРИ ЈАГОДИНЦИ

Лентрални чин више овогодишњих свечаности у Јагодини поводом стогодишњице од када је на Петровдан 1899. митрополит Инокентије осветио Нову јагодинску цркву, посвећену Светим апостолима Петру и Павлу, била је свечана архијерејска литургија коју је, 7. новембра 1999, у овом храму служио Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава са више свештеника. Импресиван је био посебно дочек владике. Указујући почасти своме архијереју, Јагодинци су хтели да покажу како су достојни својих предака, који су својевремено врло достојанствено дочекали и митрополита Михаила, када је 16. маја 1896. осветио темеље Нове јагодинске цркве и митрополита Инокентија приликом њеног освећења. Уједно, бело платно кроз порту, цвеће, славолук за епископа Г. др Саву, значили су и признање његовим настојањима да у Шумадијској епархији црквени и верски живот буду устројени у најбољој традицији српског народа и Цркве.

На литургији су епископу шумадијском Сави саслуживали:protoјереји ставрофори Чедомир Вучковић, Милутин Петровић, Радослав Мијатовић, protoјереји Драгољуб Јовановић, Слободан Милановић, Радомир Ракић, Драгољуб Ракић, Милош Миловановић и ђакони Нинослав Дирак, Јовица Јовановић и Владимира Руменић. Прислуживали су чтеци Александар Пантелић и Марко Нешчић. Учесници литургије, поред великог броја верника, били су и чланови хора Нове јагодинске цркве, који су својим квалиитетним певањем удостојили овај велики јубилеј, као и најугледнији Јагодинци на челу

са председником Црквене општине г. Малишом Миленковићем.

После литургије, Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава, у проповеди је рекао: „На питање – како ћу узвратити Господу за све оно што ми је дао – увек одговарамо – Име Господње призывају и Чаши Господњу принећу. То смо учинили данас, у овоме храму који слави сто година свога постојања, служења Богу и српском роду. Пуних 30 година стари Јагодинци припремли су се да подигну овај храм Св. апостола Петра и Павла. Сакупљали су прилоге између себе и након 30 година позвали су свог надлежног архијереја, блаженопочившег митрополита београдског и целе Србије Михаила да освети темељ овог храма. Како нам архивски материјал приказује, за градњу цркве утрошено је 195.000 златних динара. Златне душе стarih Јагодинаца златним динарима помогли су ову цркву и себе уградили у њу. Она је и у оно време, као и данас, ремек-дело, посебно у архитектонском погледу. Ако данас дајемо оцену нашим прецима, сасвим слободно можемо рећи – њихова вера била је велика, снажна, јака, а душе њихове златне. Та њихова вера огледа се у велелепности овог храма, кога у Јагодини називају Новом црквом. Пуних сто година је требало да прође, да се у Јагодини ове године почне подизати нова црква Покрова Пресвете Богородице.

Служећи данас свету литургију у овом храму, ми се сећамо свих догађаја за ових сто година. Пред наше духовне очи излазе ликови стarih Јагодинаца, као и свештеника, тутора Црквене општине који се побри-

нуше да се црква изгради и овако лепо украси. Бог једино зна колико је литургија одслужено у овом светом храму за живот света, за добро, за спасење и напредак свих који за сто година долазише у њега да би Бога тражили, налазили Га, и у својим душама носили својим домовима. Бог једини зна колико је суза радосница и жалосница изливено за сто година у овом храму. Пред наше духовне очи излазе душе невиних новорођенчади, крштаваних, духовно васпитаваних и причешћиваних у овоме светом храму. Видимо читаве редове покајника који су се у овоме светом храму мирили са Богом, један са другим, са непријатељима својим и, што је најтеже било, са својом сопственом савешћу. Видимо низове хришћана Јагодинаца, који су се причешћивали редовно, који су постове постили, који су се држали моралног закона, имајући у виду речи Господње, изговорене приликом освећења Соломоновог храма. Соломон је, сећамо се, био збуњен, иако је подигао највећи храм познат до тада, јер није могао да већује да ће Господ обитавати између четири зида, Бог кога ни небо, ни небеса не могу обухватити. Али, чуо је речи Господње – докле год будете живели по мојим моралним законима, Ja ћу бити овде, становићу у овом светом храму и бићу вам Бог и ви ћете бити мој народ...

Тако се молио и митрополит Инокентије, приликом освећења овог храма, када је замолио Господа да га сачува до краја света и века. Да сачува ону благодат која је сишла, благодат Светог Духа, која је митрополитовим рукама осветила храм. Својим духовним очима

видимо читав низ младенаца који су се венчавали у овом храму и примали благодат Божију за брачни живот који није лак. Видимо својим духовним очима све оне које је ова црква испратила на пут целе васељене. Дубоко сам убеђен да Нови јагодински храм никада није био тако пун народа Божијег као данас, јер поред нас који смо још на земљи, овај храм је пун Јагодинаца који су отишли за ових сто година Богу на истину. Душе су њихове овде и они се радују данашњем дану. Они су се трудили много да би подигли овај свети храм, а ми смо у њихов труд ушли. У току данашње литургије ми смо се сетили свих њих. Бог сва њихова имена зна и Бог сваког човека по имену прозива. Такође смо се помолили Богу за све свештенике који су богослужили за ових сто година у овом храму и приносили бескрвну жртву. Сетили смо се свих имена њихових, Господ је њих наградио највећим достојанством у овом

свету, достојанством које није дато ни анђелима, да у својим рукама држе тело Господа. Власт да разрешавају наше грехове, коју имају свештеници, Господ није дао ни кнежевима народним.

У овоме храму за сто година дешавале су се, како би рекао псалмопевац Давид – страшне ствари. Служила се литургија неба и земље, литургија и овога и онога света, јер нам је Господ заповедио да служимо свету литургију у земаљској цркви Његовој која није ништа друго до тело Његово, све док Он не дође. Данашња литургија и није ништа друго него благодарна жртва, јер је велико благодарење Богу за све оне милости које је Господ излио за последњих сто година на овај храм. И ми се молимо – помози нам Боже и од сада као и до сада, нека Твоје очи буду отворене над овим храмом и убудуће и чуј молитве свих оних који се буду молили у овоме храму. Сачувај Господе народ наш и овде и

свуда у православној вери нашај, у оној вери коју су нам оставили свети апостоли Кирил и Методије, а утврдили Свети Сава и његови последници. Нека овај храм буде пун благодати Божије и та благодат нека испуњава душе ваше, срца ваша, да у вашим домовима буде све срећно и Богом благословено. Амин.“

Разговори Архијереја, након литургије, са свештенством, члановима Црквене општине и верницима, нису били само свечарски, говорило се о новим пословима на унапређењу верског живота у Јагодини и Епархији, највише о убрзању градње најновије јагодинске цркве Покрова Пресвете Богородице. И свечани ручак био је прилика да владика шумадијски, Преосвећени Г. др Сава, разговара са најодговорнијим Јагодинцима, како би и градска власт помогла делатности Цркве.

Н. Јованчевић

ДВА ЗАПИСА У ЦРКВИ МАНАСТИРА КАЛЕНИЋА

У олтарској ниши манастира Каленића, управо под фрескама светих отаца Јована Златоустог и Василија Великог, на плавој траци која се протеже читавом дужином апсиде, оштрим предметом уграбан је следећи запис: „НА 1737. ЛЕТО ПРИДОШЕ НЕМЦИ НА НИШ И ВАЗЕШЕ НИШ“, па даље у наставку: „И ТЕ ЕСЕНИ ПРИДОШЕ СТАРЦИ...“. Испод ове траке, паралелно са њом, пружа се трака загасито црвене боје, и на њој се чита овакав запис, исто тако урезан оштрим предметом: „СИЈЕ ПИСМО, (онда дође оштећен део, који се не може прочитати), КАКО БЕЈАШЕ КАД ЈЕРОМОНАХ СИМЕОН И ДИМИТРИЈЕ У МОНАСТИРУ КОЛИБУ НА 1795.“

Упоредо са делима велике и изузетне вредности, наше богате средњовековне књижевности, неговане на владарским и архиепископским дворовима, развијала се по нашим манастирима, од вредних и трудољубивих монаха, ништа мање значајна књижевност записа. Независно од тога где се налазе, ови мали, језгроритни записи имају посебан израз и форму, своје утврђене изражажне облике, којима саопштавају податке о временима и догађајима, личностима и великим судбоносним променама. Хронолошки срећени често су драгоцен извор и незаобилазна историјска грађа за извесне периоде наше националне историографије, али су и поуздано књижевно и историј-

ско обавештење. У прилично великом временском распону, са краја XII века па све до прве половине XIX века, они осветљавају и срећно допуњују казивања и излагања примарних историјских извора. У доба нестанка наше националне државе и са почетком веома робовања, ови записи имају посебан значај и важност: тек у светлости тих збивања, они постају и једна посебна, спонтана, књижевност о веродостојним доживљајима, проживљеном времену и отпаћењим патњама и страдањима.

У манастиру Каленићу, раскошној и најизразитијој грађевини Моравске школе, остало је много од камене пластике на прозорима, као и 442 m² очувани

ног оригиналног живописа не-процењиве вредности и ненадмашне лепоте. У очуване вредности ретког историјског значаја, с правом се убрајају и поменута два записа из манастирске олтарске апсиде. Први, из 1737. године, бележи и означава један изузетно важан период из наше државне и црквене прошлости. Други говори о обнови живота и манастирског братства, после трагичног и несрећно завршеног рата, познатог под именом – Кочина Крајина.

Пораз Турака под Бечом 1683. године означио је претници у развитку офанзивне моћи Отоманске империје. Иако ће она и после тога времена бити опасна, наде поробљених хришћанских народа су оживеле, а жеље за коначним ослобођењем све су живље и присутније. У XVIII веку учествали су ратови централних хришћанских сила предвођених Аустријом против Турске. Један такав рат, који је Аустрији донео велике победе на војном пољу, а поробљеним народима снажно подгрејао наду на ослобођење, био је рат вођен у времену од 1716. до 1739. године. Хришћани су заузели велики део турске територије, Београд и скоро целу северну Србију, којој је била граница на Тимоку. Одатле су стигли до Сталаћа, Чачка, до Дрине и Шапца, Крупња и његове околине. Овај део освојене Србије, Аустријанци су запосели и утврдили мир са Портом 21. јула 1718. године у Пожаревцу. „Ово је био један од најповољнијих мировних уговора, кога је Аустрија икада склопила са Турском, а њен положај у борби за њихово коначно пртеривање, за решење Истоног питања после

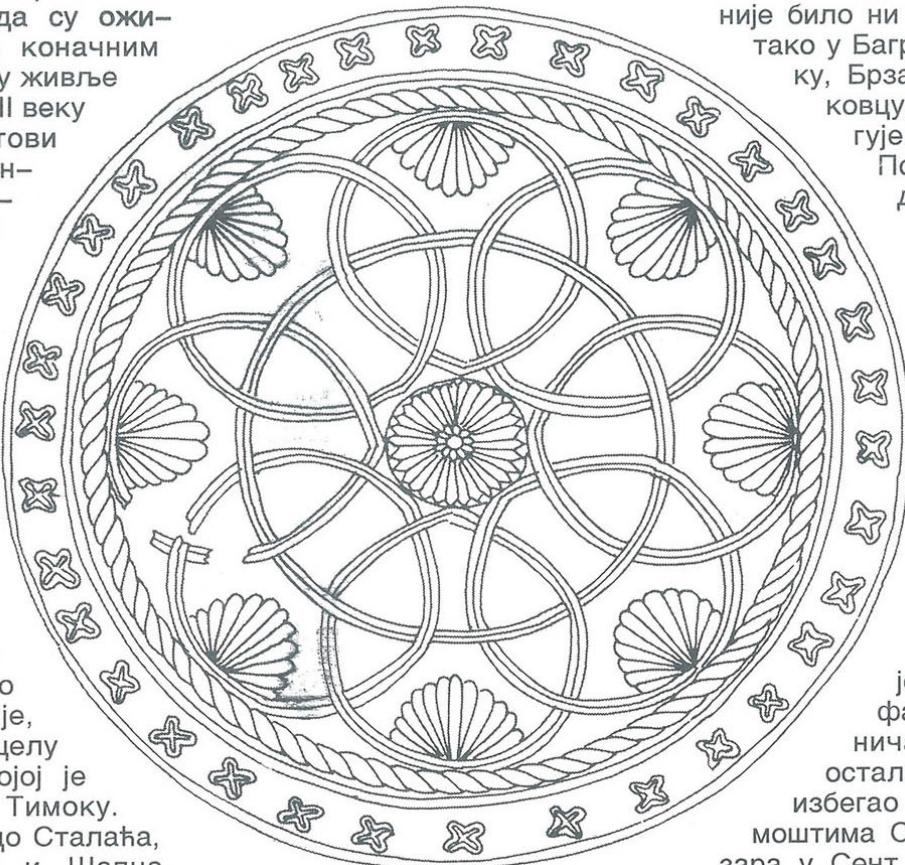
тога био је прворазредан, обзиром да је утицај друге хришћанске силе Русије био слаб...“ (Др Душан Пантелић: *Попис пограничних нахија после Пожаревачког мира*, Споменик САН XCVI, Бгд. 1950. г. стр. 7 и Др Душан Поповић: *Србија и Београд*, СКЗ, Поучник Бгд. 1950. стр. 15).

Освајањем Србије од Аустријанаца, земљом је прострујао нови живот. За православне Србе нови завојевачи су били хришћани, па су и са те стране наде на ослобођење биле јаче. Србија је на почетку овог рата, после велике сеобе од 1690. године, представљала праву пустош. Само мало података сачуваних у актима педантно

онда било настањено, како због добре и плодне земље, тако исто и због добрих и повољних комуникација. Међутим, то је био и разлог да ови крајеви буду и расељавани и уништавани. Особито су та страдања православног живља била велика и судбоносна у доба аустро-турских ратова у времену од 1689. до 1716. године. По заузећу Србије, Аустријанци су административно поделили Србију и начинили попис, који, делимично овако изгледа:

у Јагодинском дистрикту, било је 17 насељених места, са свега 78 дома. Највеће насеље је било Ланиште са 18 дома; у Јовцу је било 4 дома, у Сталаћу 4, у Параћину 1, у селу Ловцима 1, у Ђуприји и Јагодини није било ни једног дома, исто тако у Багрдану, Домузпотоку, Брезану, Лапову, Марковцу, Баточини, Крагујевцу. (Др Душан Поповић, наведено дело, стр. 22–23).

У великим рату тешко су пострадали многи манастири и храмови. Тако разорени и напуштени оставјали су деценцијама без верника и свештенослужитеља. Дирљив приказ стања манастира Раванице, оставио је јеромонах Стефан Даскал, Равничанин, који је са осталим Равничанима избегао носећи ћивот са моштима Светога кнеза Лазара у Сент Андреју. Када су Аустријанци освојили северну Србију, искористио је ту прилику и похитао у свој постриг. Ево како нам казује о њеном стању: „Тада ја једини у животу од Равничана, Стефан Даскал, пожелех да видим Раваницу. Још се мир није утврдио, а ја пођох и нађох је пусту и сасвим порушену, по крову дрвета израсла, тако да јој се ни врата

вођене аустријске администрације, показују праву слику земље и њених становника тога доба.

Област Белице и Лепенице, још је Немања у XII веку добио на управу од Византије. Шта је онда било насељено у тим областима тешко се може рећи. Сvakако да је Поморавље и

не познају где су била, а при-
прати до темеља порушена, и
по самој цркви изнила дрвета. И
једва проведох зиму, и у про-
леће дозвах мајсторе, и Божјом
помоћи отпочесмо поправљати
цркву и овога лета је обновисмо
(1720) и до јесени покрисмо
цркву, а треће и четврте године
подигосмо припрату, и колико
могосмо ћелије обновисмо Бо-
жијом помоћи и милостињом
побожних хришћана.“ (Љ. Сто-
јановић: *Стари српски записи*
и натписи, II књ. Бгд. 1905.г.
стр. 99 бр. зап. 5307).

Са Раваницом би се могла
упоредити скоро свака српска
светиња у томе времену: суд-
бина им је била истоветна.
Сасвим је била оправдана ра-
дост ретких свештеномонаха,
који су од нове власти очекивали
помоћ, разумевање и подршку у обнови живота сво-
јих манастира. Али, показало се
да је та нада била кратког века,
није потрајала дуго нити је
испунила очекivanе наде и
желье. Њу је монах записао на
камену, заједно са жарким ве-
ровањем у боља времена. И
овом приликом као и несрећне
1689. године, ратна срећа се
окренула окрутним „зеровид-
ним“ Турцима. Они 1738. године
освајају Смедерево, Мехадију,
Оршаву, и са орканском снагом
лете ка Београду, кога су
изгубили Пожаревачким миром.
Бежећи испред разјарених Ту-
рака, православни живаљ ма-
совоно прелази Саву и Дунав, и
настањује се у Бачкој, Срему и
Барањи. Несрећу је само поја-
чала болест „чума“, куга, коју
наши монаси бележе у својим
записима као „љута болест,
бољезан нестерпимаја“, а која
се овом приликом јавила са
епидемијом великих богиња.
Како јој је особина била да се
стихијски шире харакала је језиво
по свој земљи српској од Пећи
до Сент Андреје (Др Душан По-
повић наведено дело стр. 386).

У то време се на престолу
Пећке патријаршије налазио
патријарх Арсеније IV Шака-
бента. Као и његов претходник
Арсеније III, и он је био за то да
подигне народ и помогне Аус-

трију у борби против Турака.
Пошто су се прилике погорша-
вала на бојишту, а његова ак-
тивност била откривена од
Турака, патријарх Арсеније IV је
допао турског притвора. Када је
некако убедио пашу да га на
кратко време пусти из Патри-
јаршије, успео је да побегне, 31.
јула 1737. године, и да преко
Ругове и Вацејевића стигне у
Нови Пазар, кога је под својом

тили све освојене покрајине
Србије поново њиховим пре-
ђашњим власницима, Турцима.
Стање је било неподношљиво;
Турци су већ одавно били
изгубили свако поверење у рају
и њезину лојалност. Зато је
сећање на аустријску управу
било живо у души народа; же-
ља за слободом није се могла
лако угасити, тим пре што се
осећало слабљење Отоманске

ЈЕДНО ПРИЗНАЊЕ ЂУРЂА БОШКОВИЋА

Зна се да је 1806, за време игумана каленићког Нићифора,
чуvenог иконописца и калиграфа, уз западну фасаду мана-
стира Каленића призидана припрата. Вероватно је то био до-
принос Карађорђеве устаничке власти. И сам Вожд посетио је
Каленић, 1811. године.

Један други угледни настојатељ каленићки, архимандрит
Никон (Лазаревић) дао је двадесетих година овог века укло-
нити припрату, која је заклањала западну фасаду. Неколико
година потом, под руководством Ђурђа Бошковића, највећег
нашег ауторитета за средњовековну архитектуру у првој
половини XX века, почињу конзерваторско-рестаураторски
радови на каленићкој архитектури. Више од две деценије
касније г. Бошковић се у једној белешци осврће на свој рад у
Каленићу. У капиталним за нашу науку *Археолошким споме-
ницима и налазиштима II, Централна Србија* (Археолошки
институт Српске академије наука, 1956) записао је: „Сваки
конзервиран односно реконструисани део детаљно је про-
учен пре него што је на њему рађено. О свему је сачувана
веома прецизна документација. Па ипак сматрам да сам тада
отишао сувише далеко у реконструкцију. Данас, ја бих тежи-
те радова пребацио више на консолидацију постојећих делова,
а избегао бих где год би то било могуће њихово реконструиса-
ње чак и поред најсигурнијих техничких и стилских података.“

Без жеље за поређењем, подсећамо се да је 1766, под
игуманом Василијем, пробијен северни прозор у припрати, и да
су том приликом уништени ктиторски натпис и део ктиторске
композиције, што је битно затамнило наша знања о подизању
Каленића.

влашћу држала Аустрија. Када
се то чуло, народ пође за њим те
се сакупи око 80 000 српских
породица. Турци су за бегунцима
организовали посебна потерна
черкеска одељења, који су код
Ваљева, према историјским све-
дочанствима исекли половину
избеглица, док се патријарх са
другом половином једва спасао.
(Др Чед. Марјановић: *Историја
Српске Цркве*, II књига, стр. 22.
Бгд. 1928). Рат се завршио
закључењем мира у Београду, 1.
септембра 1734. године, и по
томе миру Аустријанци су вра-

империје, и што се показало да
није непобедива и свемоћна.

Други запис говори о до-
ласку монаха Симеона и Дими-
трија у манастир Каленић, го-
дине 1795, и њиховом настањи-
вању у манастирској колиби.
Ова година би била седма по
реду од несрећне Капетан
Кочине Крајине, која се нес-
рећно завршила исте године
када је и подигнута. Манастир
Каленић је, свакако био при-
времено пуст после Београд-
ског мира 1734. године. Четво-
рица монаха из манастира Мо-

раче – Теодосије, Данило, Дионисије и Јоаниције, дошли су, 1700. године, у Каленић и ту обновили монашки живот. Не зна се докле су у њему остали. Поуздано је утврђено да су они обновили манастир Каменац у Гружи, који је иза тога имао статус каленићког метоха. Ови монаси су обновили и добар део манастирске имовине, која му је припадала у околним селима – Богдању, Превешту и Калудри. Зна се, такође, да су се храбро борили ротив Турака за време ратовања војсковође Станише Млатишуме. (Епископ Јоаниције: *Опис манастира Каленића* у књизи др Бранка Перуничића, *Крушевац у једном веку: 1815–1915*, Крушевац, 1971. године, стр. 188–192).

За време Капетан Кочине Крајине, 12. фебруара 1788. године, манастир Каленић је спаљен. Из манастирског братства монах Исаја Ерцеговац био је писар у Кочиној војсци. О њему је чак и песма испевана:

Војску купи Коча Капетане,
Барјактара црна калуђера,
По барјаку положио браду,
Па он учи Србе у параду...

Да би се осветили манастиру, Турци су га спалили. Трагови од пожара и сада се могу видети у припрати: горњи део фресака испод самог кубета над припратом тешко је том приликом оштећен, што ни каснија најстручнија обнова није била у стању да поправи. Важан датум у историји манастира Каленића био је долазак монаха Симеона и Димитрија, јер је означио обнову верског и духовног живота у овој светињи. Из записа се види да се монаси нису имали где склонити, јер су и ћелије и остале манастирска здања били спаљени, него су се настанили на манастирској колиби.

Од њиховог доласка манастир Каленић више није био без монаха и без свештенослужитеља. У XIX веку он заједно са многим нашим манастирима доживљава своју обнову и напредак у сваком погледу.

Запис из 1737. године о аустријском освајању Србије и Ниша, прочитao је и први објавио Милан Ђ. Милићевић у својој монографији посвећеној мана-

тиру Каленићу у издању Српске Краљевске Академије 1897. године. Исти запис је и у познатој збирци *Стари српски записи и натписи*, Љубе Стојановића, у II књизи, под редним бројем 2714. Други запис о доласку монаха у Каленић нису објавили. Можда тада није био ни откривен. Записи се, иначе, читају врло лако.

Трудољубиви и побожни монаси, верни своме завету, у временима „тешким и усилним“, којих је на претек било и нашој народној прошлости, у својим ћелијама, при слабој светlostи земљаних жижака, оставили су потомству велику поруку. Говоре просто и неусиљено, понекад и сакривено о великим догађајима, који нису могли да мимоиду народ и његову Цркву, о временима за које је један наш савременик сличковито рекао: „Кад су живи завидели мртвима“. Остали су безимени, али оно што су оставили, потомци ће умети да цене.

Милорад Милошевић,
protoјереј–ставрофор

МОЖЕ ЛИ СЕ РЕКОНСТРУИСАТИ ЦРКВЕНО УСТРОЈСТВО У ШУМАДИЈИ ПОД ТУРСКОМ ВЛАШЋУ

Kада је 1. јуна 1455. године султан Мехмед II лично „примио“ град Ново Брдо, односно када долази до преполовљења Деспотовине, избегао је у Смедерево и грачанички митрополит Венедикт. Десpot Ђурађ са сином Лазаром даривао му је, на доживотно уживање, цркву Св. Ђорђа манастира Враћевшице, по три села у власти острвичкој и борачкој, „пивничиште“ у Руднику и друга имања у Руднику и рудничком метоху.¹ Радослав Грујић овај дар, уприличен 6. септембра 1456, сматра личним властелинством бившег грачаничког митрополита, које је било ослобођено „свих великих и малих работа у корист владареву“.² Радмила Тричковић нова права митрополитова по-

матра у контексту пореског регистра свих православних цркава у Османском царству из Архива Председништва владе у Истанбулу и даје нова обавештења о могућој организацији Српске цркве пре и након пада Смедерева 1459.³

У регистру (дефтеру) турске Црквене канцеларије (настао у XVII веку, али бележи и претходно стање) постоји рубрика за угашену црквену област **пископија нахије Остро Брдо у кадилуку Петруш**, о којој други извори ћуте. Поменути аутор износи могућност да је у Острвици за избеглог новобрдског митрополита Венедикта још за живота деспота Ђурђа Бранковића основана епархија са трагом у дефтеру у облику **пископија нахије Остро Брдо у кадилуку Петруш**. Топоним

Остро Брдо могао би бити идентичан са Острвицом, а у нашем регистру доцније постоји рубрика за *митрополију области Параћина и Рудника и њиховог подручја* (Петруш = Параћин). Митрополиту ове области Јоакиму Горњачком, како пише у дефтеру, припада и манастир Враћевшица. Формулација у даровници „докле прими своју митрополију, да се овојзи држи до свог живота“ упућује да је реч о митрополији за Венедикта грачаничког и новобрдског. На основу овога и општег закључка да централна српска црквена област средином XV века има значајан степен самосталности, Р. Тричковић наговештава постојање неког споразума српских деспота са султаном и Охридском архиепископијом, који је укључивао „и оснивање епархије са столицом при манастиру Враћевшици у острвичкој власти, или у самом граду Острвици, средишту мало каснијег турског вилајета Сивирџе Хисар. С обзиром на титулу митрополита Венедикта та епархија била би митрополија.⁴ Тако, три године пред коначан пад Деспотовине, у Шумадији се креира митрополија за избеглог косовског архијереја.

Нема се шта ни данас додати новога аргументованим али и недокончаним расправама наших најеминентнијих историчара о судбини Српске цркве у столећу после губитка државне самосталности. Изгледа да заиста није било акта који прецизно регулише однос у троуглу Српска патријаршија-Цариград-Охридска архиепископија, већ да Светосавска црква, врло витално, зависно од конкретних околности, тражи и налази могућност за заштиту поробљеног народа.⁵ На жаљост, није била кадра (јер су Турци њу најпре уништавали), да несрећним наследницима деспота Ђурђа помогне како не би улазили у нехришћанске међусобице. „Турци су приликом освајања најпре нападали цркве и манастире, пљачкали их, рушили их и претварали у џамије. У њиховом налету нестали су бројни храмови, од сеоских богомольја до владарских задужбина. Српски владари су чували црквену организацију до краја, али она, после пропasti државе 1459. године, није више имала никакву заштиту.“⁶ Митрополит Венедикт после 20. јуна 1459, коначно напушта Србију и повлачи се у светогорски манастир Св. Павла, где се и сачувала поменута даровница.

Прва карактеристика успешног прилагођавања Српске цркве новим околностима, свакако је њена способност да чува известан степен аутономије. На то указује и Иларион Зеремски тезом да је под Охридском архиепископијом, односно у време смедеревског митрополита Павла, имала „ неки део своје аутокефалности“⁷. И после открића дефтера о православним црквама у Османском царству, та је теза, видели смо, актуелна. У време пада Деспотовине у крајевима који су српска држава, постоји једна митрополија – Смедеревска, која се код турске администрације дегенерисала као *пископија нахије Остро*

Брдо у кадилуку Петруш. Њен степен је различито тумачен, „од архиепископије – патријаршије, по схватању Павла и његових следбеника, до пископије – митрополије, по званичном тумачењу охридског архиепископа“.⁸ Помињана аутономија у то време није морала бити супростављена турским државним интересима. Недоумице о степену ове црквене области потичу и од тога, што је она могла бити првопрестолна, јер су све друге српске епархије у крајевима који нису са територијом српске државе на издисају. Можда је на њеном челу био патријарх Арсеније II, за кога Радослав Грујић каже да је био последњи патријарх у самосталној српској средњовековној држави, а „његова је патријаршија обухватала само крајеве Србије северно од Крушевца и Западне Мораве“.⁹ Да титуле у то време не морају бити прецизне, закључује се по листи патријараха у Сопоћанском поменику, у коју су између Никодима II (+1453) и Макарија (Соколовића) укључени и Павле, Теодосије, Теофан. У сагласности са Грујићевим границама је и тумачење Р. Тричковића, да се на турском окупационом подручју православне епархије поклапају са харачким областима. Смедеревска харачка област, 1488/89, обухвата Смедерево са Паљеном (Пожаревац), рудник Сребрницу, Кучево и Сивирџе (Острвица), Никудим, Браницево, Ресаву, Омаљ, Раваницу, Ждер (Ждрело, Млава) и село Ораш са Власима Браницевима. У њој су три царска добра: мајдани Рудник и Железник и солана Агча Тузи.¹¹

Шумадијска насеља су у средишту врло виталне црквене области, која опстаје и живи у најтежим околностима. Не само да претрајава, већ чува услове за излазак на сцену смедеревског митрополита Павла и долазак времена када само захваљујући обновљеној Пећкој Патријаршији, настају све остале српске установе.

Траг да у Шумадији стoluје неки епископ пре формалног обнављања Пећке патријаршије налазимо 1534, када је један владика у Угарској посетио Павла Бакића „да узме парохијал који је Бакић плаћао док је живео у Србији“.¹² А Бакићи се и изворима и предањем везују за Венчац и Јасеницу. И 1553, у Шумадији – Гружки налазимо епископа. У натпису цркве у Борчу поменут је Макарије, без означавања катедре.¹³

Рад. Грујић у доба када је већ обновљена Пећка патријаршија, 1572, зна за епископа рудничког Максима.¹⁴ Сава, епископ шумадијски, на основу записа у једном тетрајеванђељу, даје му титулу петрушки.¹⁵ Подсећамо да у регистру цариградске Црквене канцеларије постоји рубрика за *митрополију области Параћина и Рудника и њихових подручја*. Са катедре софијских митрополита, као суфраган пећког патријарха Макарија, после 1564, у манастир Враћевшици стиже митрополит Диомидије. Чекала га је титула рудничког митрополита. Светођурђевски храм враћевшнички, који је према турским пописима из

1528/30. био напуштен, обнови 1579, о чему остави општаник у рукопису који се чува у Тројици Пљевальској. Његова делатност у Шумадији може се пратити до 1582.¹⁶

У историографији је познат сабор у Рудничкој митрополији 1611, на којем је, поред патријарха Јована и митрополита, смедеревског Силвестра и рудничког Арсенија, учествовало „не мало чрнеч и властел“ и на којем је изабран јеромонах Антоније за епископа вршачког. Састав учесника

Манастир Враћевшица

омогућава Јовану Радонићу да закључи: „Справедено и устаљено у дома Немањића, црквено уређење одржало се у пуној снази не само у доба српских деспота у XV веку, него и у периоду под Турцима. Састав сабора, на којима су бирани и постављани патријарси (и епископи, наша примедба), остао је и под Турцима углавном исти, састављен од вишега клира и угледних световњака, које су и патријарх и ужи синод сазивали по свом нахочењу.“¹⁷ Сабор са „не мало чрнеч и властел“ у Рудничкој митрополији уверава нас да је црквена организација у шумадијским областима битно унапређена у односу на XVI век, боље рећи враћена је на принципе немањићког средњег века. За време Арсенија рудничког у Враћевшици је преписан један мињеј.

За разјашњење како су територијално креiranе епархије у централној Србији првих деценија XVII века, битан је манастир Благовештење Рудничко, у којем је 1615. сахрањен бивши митрополит смедеревски Софоније. Његову гробницу четири године доцније оградио је митрополит смедеревски Силвестар, учесник сабора из 1611. године.¹⁹ Додајући овоме податке из пореских дефтера српских епархија, Радмила Тричковић каже да су смедеревски митрополити на почетку века столовали у Благовештењу Рудничком и да су им припадале територије из рубrike дефтера **митрополија ћаура области Ужица, и нахије Пожеге, и Смедерева, и Рудника, и нахије Осат, и њено подручје**. Јурисдикција рудничких митрополита са столицом у Враћевшици протезала се не само на нахије Лепеницу и Левач него и на области источно од Мораве, док није основана Пожаревачка епархија.²⁰ Епархијска разграничења на овом подручју компликују се чињеницом да је 1627. митрополит веначки и руднички Серафим у манастиру Драчи код Крагујевца дао преписати један псалтир. Овај руднички и веначки (Венчац, наша примедба) митрополит благословио је 1632. живописање Благовештења у Страгарима.²¹

Рудник и Враћевшица у средишту су српских црквених области и средином XVII века. У поменутом регистру Црквене канцеларије митрополиту Јоакиму Горњачком, који управља **митрополијом ћаура кадилука Параћин**, 1640, „припада Враћевшица“. Девет година касније та се митрополија именује **митрополија ћаура области Параћина и Рудника и њиховог подручја**. Рудник је готово у исто време, према цариградском регистру, укључен у **митрополију ћаура области Ужица, и нахије Пожега, и Смедерева, и Рудника, и нахије Осат, и њено подручје**, у којој се нешто доцније диференцира **митрополија Ужица и Ваљева**. Као први митрополит помиње се Гаврил, који је свргнут са ове катедре, да би 1643. био изабран за новопазарског митрополита. За њим долазе Јефимије (1643) и Макарије (1654).²²

Издајући порески дефтер из османске Црквене канцеларије, са лапидарним али драгоценним подацима, Р. Тричковић на следећи начин реконструише разграничења српских епархија у централној Србији средином XVII века: „Из катастарских пописа види се да је „манастир Враћевшица код села Долње Враћевшице“ спадао под нахију Лепеницу, која је обухватала данашње области Лепенице, Јасенице и Груже. Нахија Лепеница била је све до пред крај XVIII века под јурисдикцијом кадије Рудника. Тако се може одредити граница између **митрополије кадилука Параћин** и велике митрополије на западу и северу од ње, која је обухватала Смедерево, Рудник и Пожегу, Ужице и Осат (град Соко на Дрини). Будући да је у ставци Јоакима

Горњачког из новембра 1640. године наглашено да њему припада манастир Враћевшица, може се закључити да је **митрополија кадилука Параћин** тада обухватала нахију Петрус у Крушевачком и нахије Левач и Лепеницу у Смедеревском санџаку, а да се тек 1649. године проширила на област Рудника.²³ Овај аутор има у виду релативност података који су добијени из дефтера цариградске Црквене канцеларије (1640–1655) и да је тешко на основу турске пореске евиденције дати целовитији приказ црквене поделе, јер „то је увек процес, а ми често не знамо јесу ли новоосноване епархије у одређеном тренутку замениле старе, или су и једне и друге постојале истовремено или, кад је дошло до замене – ако нису постојале истовремено.“²⁴

Издвајање митрополије Ужица и Ваљева из оне у дефтеру која се одређује као **митрополија ђаура области Ужица, и нахија Пожега, и Смедерева, и Рудника, и нахије Осат, и њено подручје**, као и добро позната црквена подела Шумадије у XVIII веку²⁵, омогућава Рад. Грујићу да каже како је Рудничка епархија „спојена са Ужичком или Ваљевском епархијом“²⁶, што значи да су крајеви којима смо се бавили доцније под јурисдикцијом ових епархија.

Срећене црквене прилике на подручју Рудничка средином XVII века пратио је и економски болјитак. После посете Руднику 1669, Евлија Челебија нас обавештава да у насељу живи врло угледна српска и бошњачка раја, којој је основно занимање трговина и то у осамдесет дућана.²⁷ Али тursки поход на Беч и нашим крајевима доноси пустошење, Враћевшица је 1683. запустела.²⁸ О пострадању у то време сведочанство је оставио и патријарх Арсеније III, који се током једне од многобројних канонских посета, које није прекидао ни у најтежим временима, нашао надомак Шумадије, у Никољу Кабларском. По њему, Агарјани су кренули „јако змие крилате на славни град Беч, ну Господ грдим противит се, тшт взвратити се, а војску му всу Угри мачу предадоше. И бист велика нужда по всем земли.“²⁹

Попис џизје (главарине, харача) Рудничке казе (пореске области) из 1639, који је објавила Олга Зиројевић, даје нам могућност да сагледамо демографско стање хришћанског становништва у таковским, качерским, јасеничким, моравским, гружанским и крагујевачким селима, којих је тада било 139. „Што се тиче броја хришћанских житеља на подручју Рудничке казе, њега је могуће лакше утврдити. Сам пописивач бележи укупно 1930 кућа, збрајањем међутим, добија се укупно 2066 кућа, односно, ако се одузму оне (а њих је 101) чији су житељи побегли (трајно или привремено), остаје 1965 кућа. Укупан број душа, уз фактор пет, износи, значи, 9825. Пишући о Београду, Евлија Челебија казује да је у свакој кући уписано од пет до десет душа, што значи да је овај број могао бити и дупло већи. Ако се томе

дода становништво ослобођено од плаћања џизје (кнезови, дербенције, маденције и други), укупан број житеља Рудничке казе могао је, у времену од средине XVII века, износити до 20 000.“³⁰

Негослав Јованчевић

Напомене:

1. Ст. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912, 755–756; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 430
2. Рад. М. Грујић, *Лична властелинства српских црквених претставника у XIV и XV веку*, Гласник Скопског научног друштва, X, Скопље 1934. 50–51
3. Р. Тричковић, *Српска црква средином XVII века*, отисак из Гласа СССХХ САНУ, Одељење историјских наука књ. 2, Београд 1980, 115–118
4. Исто, 118
5. Различите ставове и литературу види у: Ђ. Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, књ. I, Београд 1991, 277–300
6. М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 546
7. И. Зеремски, *Из историје Пећке патријаршије*, Сремски Карловци 1931, 127
8. Р. Тричковић, *Српска црква средином XVII века*, 111
9. *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, Београд 1993, 198
10. Љ. Стојановић, *Српска црква од Арсенија до Макарија*, Глас СКА, CVI, Београд 1923, 129
11. Р. Тричковић, *Српска црква средином XVII века*, 111
12. А. Ивић, *Историја Срба у Војводини*, Нови Сад 1929, 135
13. Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, I, Београд 1902, бр. 575
14. *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, 223
15. Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од IX до XX века*, Београд–Подгорица–Крагујевац 1996, 300–301
16. Љ. Стојановић, *Записи и натписи*, I, бр. 747; Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 165
17. Ј. Радонић, *Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века*, Београд 1950, 8, 158
18. Љ. Стојановић, *Записи и натписи*, I, бр. 1053
19. Исто, бр. 1031, 1032.
20. Р. Тричковић, *Српска црква средином XVII века*, 112–113
21. Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси*, 439; Љ. Стојановић, *Записи и натписи*, I, бр. 921
22. Р. Тричковић, *Српска црква средином XVII века*, 146, 154
23. Исто, 108
24. Исто, 82
25. Д. Руварац, *Митрополија београдска око 1735*, Споменик СКА, XLII, Београд 1905
26. *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, 223
27. Е. Селебија, *Putopis*, Sarajevo 1967, 374
28. Р. Веселиновић, *Срби у Великом рату 1683–1699*, Историја српског народа III, Београд 1994, 543
29. Цитирано према: Сава, епископ шумадијски, *Арсеније III Црнојевић, патријарх пећки*, Зборник радова о тристагодишњици Велике сеобе, Београд 1997, 16–17
30. О. Зиројевић, *Попис џизје Рудничке области из 1639. године*, Зборник радова о тристагодишњици Велике сеобе, 37

ИЗБОР АРХИМАНДРИТА ФИРМИЛИЈАНА ЗА МИТРОПОЛИТА СКОПСКОГ, 1899. ГОДИНЕ

Борба за попуњење Скопске епархије кандидатима српске народности била је тешка и дуга.

Србија је 1887. године отворила своје конзулате у Битољу, Приштини и Скопљу да заштити српске интересе у Јужној и Старој Србији. После тога и став Васељенске патријаршије према Србима се променио на боље. И Русија је сада имала сасвим друкчије мишљење у вези са оправданим српским захтевима. И она је почела тражити од Порте и од Васељенске патријаршије да се епископске катедре у Охриду и Скопљу попуне Србима. Упорним тражењем успело се да се као кандидати појаве, 1891. године, Дионисије Петровић и бивши митрополит дабробосански Сава Косановић (1881–1885).

Изгледа да је Васељенска патријаршија заиста помишљала да митрополита Саву реактивира и бира за митрополита рашко-призренског, јер Сава Грујић, посланик Србије у Цариграду, пише митрополиту српском Михаилу, 1891. године, да се митрополит Сава налази у Патријаршији, „да је он тамо позван и зашто (да се у Патријаршији живећи неко време успособи за владику Призренског). Биће сигурно код мене на ручку. Он је мој велики пријатељ и друг.“¹

Одговарајући Сави Грујићу митрополит Михаило каже: „Врло ми је драго што је г. Косановић ту – поздравите га љубазно и братски од мене. О, како бих се радовао да дође у Призрен г. Сава за митрополита. То би свима нама била радост и олакшица. Дај Боже да то скорије буде.“²

Митрополит Сава добро је био познат Васељенској патријаршији из времена његовог краткотрајног архијастирствања у Сарајеву. Међутим, Аустроугарска, због чије је унијат-

ске пропаганде морао напустити Сарајево, изразила је Васељенској патријаршији своје незадовољство што се Сава Косановић „истиче као кандидат (Црне Горе) за заменика рашко-призренског митрополита“.³ И поред овог противљења „ствар се помицала напред. У половини лета 1891. начелно је постигнуто: да се првом згодном приликом поставе Срби за владике у Скопљу и Призрену, да протосинђел Дионисије и Сава Косановић буду кандидати Срби за те владичанске столице.“⁴ У међувремену, требало је, по мишљењу васељенског патријарха Неофита VIII (1891–1894) постићи споразум са Атином „за деобу сфере културног утицаја између Грчке и Србије“.⁵

Кандидатура митрополита Саве није успела, а Дионисије Петровић изабран је за митрополита рашко-призренског 1896. године. Његова архијерејска делатност кратко је трајала. После многих непријатности умро је у 43-ој години свог маловременог живота, 7. децембра 1900. године, у Скопљу.

Иако скопски митрополит Методије није допуштао да се у Скопљу врше богослужења на црквенословенском језику и није подржавао словенске интересе, ипак „српска ствар ни у Скопљу ни у опште у Јужној Србији и Старој Србији није замирала“.⁶

Приликом своје посете султану Абдулу Хамиду и васељенском патријарху Неофиту VIII, 1894. године, краљ Александар Обреновић покренуо је и питање попуњења епископских катедри у Скопљу и Призрену српским кандидатима.

„О питању добијања српских владика писао је 13. августа 1895. године Владан Ђорђевић митрополиту српском Михаилу: „На питању о Србима владикама за Скопље и Призрен радим у потпуној слози са

Његовим Превасходством г. Нелидовим и са г. Бакићем, и мислим да имам разлога надати се успеху“.⁷

Отворена борба за избор Србина за Епархију скопску отпочела је 1895. године и трајала је пуне четири године. Идуће године мења се ситуација у Скопљу и „питање о владици Србину у Скопљу добија међу Србима у Србији и Европској Турској свој прави значај 1896“.⁸ Те године умро је скопски митрополит Методије, те се отворило питање попуњења Скопске епархије, „питање Србина митрополита у Скопљу“.⁹

Изгледа да је Скопска епархија попуњена још пре сахране митрополита Методија митрополитом Амвросијем. Срби су били незадовољни овим избором, а „Патријатшија је молила да се „принципа ради Амвросије призна за скопљанског владику“, а Патријаршија се обавезала да ће га уклонити и заменити човеком који зна српски језик и који ће бранити интересе Срба. Срби нису пристајали на било какве предлоге. И, како се избор није могао покварити, онда је Србија морала радити на томе да Турска не издаје царски декрет – берат – да може по законима и патријаршијским привилегијама вршити службу митрополита скопљанскога. Амвросије није добио берат, а посланици Русије, Србије и Црне Горе добили су од Абдула Хамида обећање да ће се поправити подвала коју су у Фанару учинили са владиком у Скопљу.“¹⁰

Нешто касније дошло је до прекида односа између посланика Србије и Црне Горе у Цариграду и Васељенске патријаршије. По наређењу султана, митрополит Амвросије путем полиције претеран је из Скопља у Велес. Најзад, Васе-

љенска патријаршија је, у првој половини 1897. године, постала архимандрита Фирмилијана Дражића за администратора Скопске епархије. Архимандрит Фирмилијан затекао је у Скопљу врло тешко стање. Највише проблема имао је са бугарском пропагандом. Зато је Теодосије Лисевич, руски конзул у Призрену и Скопљу, песимистички гледао на положај новог администратора, који је имао да издржи борбу не само са домаћим непријатељима, већ и са Фанаром.

Свети архијерејски синод Васељенске патријаршије ипак је изабрао архимандрита Фирмилијана, 19. октобра 1899. године, за митрополита скопског.

Митрополит Фирмилијан рођен је у Шапцу, 1852. године, где је завршио основну школу и полугимназију. Замонашио се 1869. године. Студирао је филозофију у Прагу, а 1874. године упућен је у богословску школу на острву Халци. Богословски факултет, са степеном магистра богословља, завршио је у Атини. После припајања Врања Србији, постављен је за администратора Врањске епархије. Након збацивања митрополита Михаила напредњачка влада му је понудила положај митрополита српског, али је он ову понуду одбио.

Пре избора за митрополита био је неколико година ректор Богословије Светог Саве у Београду, вероучитељ Александра Обреновића, један од десеторице оснивача Друштва Светог Саве у Београду, уредник „Весника Српске цркве“ и председник Свештеничког удружења.

Митрополит Михаило упутио га је 1892. године за пароха Срба, Грка и Руса у Чикагу. Архимандрит Фирмилијан био је први српски свештеник који је дошао из старога краја у Нови свет. Богослужења је вршио на црквенословенском и грчком језику у једној капели која је била смештена у приватном

дому. На жалост, овај угледни црквени радник задржао се у Америци свега шест месеци, а потом се вратио натраг.

„Фирмилијан је био добар богослов и вредан књижевни радник. Од њега су остали Књижевни радови у девет књига ...“¹¹

На епископску хиротонију Фирмилијан је морао чекати све до 1902. године, јер је његов избор изазвао „нездовољство у Атини и Софији. Због овога су настале одмах тешкоће за по-

ћивао да се „не жури са посвећивањем“. Докле су Срби у Србији и у Скопљу смишљали у коме би се месту могло и како извршити посвећивање Фирмилијаново, дотле су у Јилдизу били решили да не издају царски берат Фирмилијану докле се не смири у Софији, у Атини и у Цариграду хајка дигнута на Србе.“¹²

Због свега овога, није било могуће епископску хиротонију извршити у Цариграду или Со

луни. Синод Васељенске патријаршије одлучио је, најзад, да се хиротонија изврши у манастиру Скалоти код Дедеагача, где је и извршена на брзу руку, на Видовдан, одмах после поноћи. Међутим, нови митрополит није потврђен. „За формално обећање Васељенске патријаршије да ће се убудуће епархија скопска, рашко-призренска и велешко-дебарска и главињска сматрати као српске, Александар Обреновић је пристајао да повуче и генерални консулат из Солуна.“¹³

Фирмилијан је управљао Скопском епархијом шест година: као администратор од 1897. до 1899. године, као ипопсије од 1899. године до Видовдана 1902. године и као посвећени, али не и као устоличени архијереј, од Видовдана 1902. до 7. децембра 1903. године, када је умро у Београду. Своју епархију, као посвећени архијереј није ни видео. У њу је донет мртав и сахрањен је крај цркве Светог Спаса у Скопљу.

Митрополит Фирмилијан спадао је у ред најученијих богослова свога времена. Истакао се и као уредник и писац многих књига и чланака. Његови радови превођени су на грчки језик, а својим преводима упознао је грчке богословске раднике са богословљем код Срба.¹⁴

На крају, да кажемо и ово. Ништа боље нису прошли ни наследници митрополита Фирмилијана. Његов први наследник, митрополит Севастијан

Митрополит скопски
Фирмилијан (Дражић)

већење Фирмилијаново. Најпре су Грци у Цариграду учинили корак код патријарха да ни по коју цену не посвећује Фирмилијана. После Грка дошли су Бугари. Бугарски дипломатски агент у Цариграду и егзарх Јосиф тражили су од султана и Порте да пониште избор Фирмилијанов. Турска је правила сметње, иако је султан показивао извесну чврстину у овој ствари. Патријаршијски Св. синод је одлучио да се посвећивање не изврши у патријаршијској цркви уз асистенцију патријарха, него у Солуну. Султан је, опет, поверљиво наре-

Дебельковић (1904–1905), није ни видео своју епархију. Умро је у Цариграду и мртав је донет у Скопље. Митрополита скопског Викентија Крчића и његовог ћакона убили су Бугари, 1915. године. Његов наследник Варнава Росић, други патријарх васпостављене Српске патријаршије, умро је под загонетним приликама у Београду 1937. године. Митрополит скопски Јосиф Цвијовић пртеран је од Бугара из Скопља у Београд где је и умро, а после Другог светског рата није му дозвољено, да се као канонски архијереј врати

својој пасти. Умро је у Београду као изгнаник, 1957. године.

Сава, епископ шумадијски

Напомене:

1. Др Ђоко Слијепчевић, *Михаило, архиепископ београдски и митрополит Србије*, Минхен 1980, 487.
2. *Писма пок. митрополита Михаила*, Гласник Православне цркве у Краљевини Србији, Београд 1908, 289.
3. Јован Јовановић, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд, 289.
4. Исто, 99.

5. Исто, 99.

6. Др Ђоко Слијепчевић, *Михаило, архиепископ београдски и митрополит Србије*, Минхен 1980, 487.

7. Исто, 492

8. Јован Јовановић, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд, 104.

9. Исто, 105.

10. Исто, 107.

11. Др Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, II, Минхен 1966, 491.

12. Јован Јовановић, *Јужна Србија од краја XVIII века до ослобођења*, Београд 109.

13. Исто, 118.

14. *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, Београд 1993, 75.

Шумадијски монаси

КО ЈЕ БИО ИГУМАН ФИЛОТЕЈ, СТАРЕШИНА МАНАСТИРА ДРАЧЕ КРАЈЕМ XIX ВЕКА

Некролог игуману Филотеју, објављен у последњој месечној свесци *Весника Српске Цркве* за 1891, доноси више појединости, на основу којих се може видети животни пут овог заслужног монаха Српске цркве, који се упокојио 14. октобра 1891. у манастиру Драчи.

Рођен је у Маслошеву 1834. године. Са навршених двадесет година је отишао у манастир Благовештење код Страгара и у наредне четири године научио код архимандрита Василија да чита Часловац, Псалтир и појање по Осмогласнику. Додатна знања, писање и рачун, стекао је, вративши се кући у Маслошево, код учитеља Ивана М. Ранитовића из Шаторње, да би, одан вери и Цркви, поново дошао у Благовештење и био 1860. замонашен од старца Василија. И после рукоположења за јеромонаха, 16. новембра 1861, остаје у овом манастиру, одакле, залагањем

архимандрита Василија, одлази, 1863, у београдску Богословију. После завршеног четвртог разреда, опет је, све до 1870. године, био сабрат манастира Благовештења.

За старешину – намесника манастира Драче постављен је у мају 1870. године. Митрополит Михаило јеромонаха Филотеја одликује игуманским чином 12. октобра 1871. године. Старешина у Драчи био је до 1. јула 1889, када „услед велике бриге због материјалне оскудице и велике порезе на имање манастирско као и одузимања цркве дивостиинске – оболе и постане сасвим неспособан за управу“. Лечен је у крагујевачкој болници.

Поред тога што се, током управе, много трудио око уређења свог манастира, који је имао напредне винограде и воћњаке и препун конак „остаће у вечитом сећању и успомени велика и богата библиотека

манастирска, која је снабдевена са неколико стотина најбољих списка српске и руске књижевности све дарежљивом руком покојниковом. Овакву богату библиотеку нема ни један манастир у нашој Краљевини.“

Заслужан је и што је ишколовано неколико сиромашних ћака, а као врло позитивна особина, истиче се у некрологу, што се особито слагао са парохијским свештенством. Орденом Светог Саве IV реда одликован је 2. маја 1883. године.

На опелу игуману драчском чинодејствовали су архимандрит из Враћевшице Гаврило, намесник –protoјереј Стеван Николајевић, игуман Вольавче Јосиф, свештеник војни Мил. Недељковић, свештеник рапаћки Милутин Николић, свештеник из Бара Башић и месни парох Тодор А. Прокић.

Л. М.

СЛУЖЕЊА, ПОСЕТЕ И ПРИЈЕМИ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ САВЕ ОД 1. НОВЕМБРА ДО 31. ДЕЦЕМБРА 1999. ГОДИНЕ

Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава изволео је:

1. новембра служити литургију у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу и рукоположити ћакона Милића Марковића у чин презвитера;

6. новембра служити општи парастос у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу;

7. новембра служити литургију у Петропавловском храму у Јагодини поводом стогодишњице поменутог храма;

На Митровдан учествовати у литургији у манастиру Вольавчи; пререзати славски колач у новоподигнутом храму Светог Димитрија у Крагујевцу; учествовати на промоцији књиге „Гробна места српских архијереја“ у Крагујевцу;

10. новембра служити литургију у Светониколајевском саборном храму у Сремским Карловцима са епископима зворничко–тузланским Василијем и сремским Василијем;

15. новембра посетити Његово преосвештенство епископа браничевског Г. др Игњатија у Пожаревцу;

16. новембра служити литургију у Вишевцу; посетити г. Предрага Чокића, члана Епархијског савета, у Ковачевцу;

20. новембра служити бденије у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу;

21. новембра, на Светог архангела Михаила, служити литургију и рукоположити Дејана Ђорђевића, апсолвента Богословског факултета у чин ћакона;

24. новембра служити бденије у новом Светопан-

тељмонском храму у Становима;

25. новембра осветити нови Светопантелејмонски храм у Становима, служити литургију и рукоположити ћакона Дејана Ђорђевића у чин презвитера;

27. новембра посетити Богословију у Грошици;

3. децембра служити бденије у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу ;

На Ваведење служити литургију у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу;

6. и 7. децембра учествовати у раду Просветне комисије СПЦ у Новом Саду;

18. децембра служити бденије у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу ;

На Светог Николу, служити литургију у манастиру Грнчарици;

21. децембра служити литургију у Светотројичком храму у Крагујевцу и рукоположити свршеног богослова Сашу Огњановића у чин ћакона; председавати седницом Црквеног суда;

22. децембра служити литургију у Светотројичком храму у Крагујевцу и рукоположити ћакона Сашу Огњановића у чин презвитера;

23. децембра председавати Конференцијом архијерејских намесника;

26. децембра служити литургију у Светотројичком храму у Крагујевцу;

28. децембра примити Његово преосвештенство епископа браничевског Г. др Игњатија;

31. децембра служити опело протојереју Раду Антићу, у Вреоцима.

СЛУЖБЕНИ ДЕО - ПРОМЕНЕ У ШУМАДИЈСКОЈ ЕПАРХИЈИ

Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава, благоизволео је у периоду од 2. новембра до 31. децембра 1999. године:

ОСВЕТИТИ:

- Нови храм Св. великомученика Пантелејмона у Становима – Крагујевац, 25. новембра 1999. године;

- Радне просторије Хуманитарног фонда „Човекольубље“ у Крагујевцу, 8. децембра 1999. године (Освећење извршио Његово преосвештенство епископ средњоевропски Г. Константин).

РУКОПОЛОЖИТИ:

- Дејана Ђорђевића, апсолвента теологије из Јагодине, у чин ћакона, у Светоуспенском саборном

храму у Крагујевцу, 21. новембра 1999. године, а у чин презвитера, у новоосвећеном Светопантелејмонском храму у Становима, 25. новембра 1999. године (Е. бр. 1076/99);

- Сашу Огњановића, свршеног богослова из Обрежа, у чин ћакона, у Светотројичком храму у Крагујевцу, 21. децембра 1999. године, а у чин презвитера у истом храму, 22. децембра 1999. године (Е. бр. 1184/99).

ОСНОВАТИ:

- Нову, Четврту парохију при храму Св. Саве у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1069/99);

- Нову, Шесту парохију при храму Св. Тројице у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1088/99).

ОДЛИКОВАТИ:

Правом ношења црвеног појаса:

- јереја Радивоја Пауновића, привременог пароха јагњилског, Архијерејско намесништво младеновачко (Е. бр. 1158/99);
- јереја Златка Димитријевића, привременог пароха барошевачког, Архијерејско намесништво колубарско-посавско (Е. бр. 1159/99);
- јереја Слободана Павловића, привременог пароха рогачког, Архијерејско намесништво космајско (Е. бр. 1160/99);
- јереја Јована Биберџића, привременог пароха влакчанског, Архијерејско намесништво опленачко (Е. бр. 1162/99);
- јереја Братислава Петровића, привременог пароха орашког, Архијерејско намесништво темнићко (Е. бр. 1163/99);
- јереја Драгана Поповића, привременог пароха трешњевичког, Архијерејско намесништво темнићко (Е. бр. 1164/99).

достојанством протонамесника:

- јереја Милована Антонијевића, привременог пароха Прве белошевачке парохије, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1042/99);
- јереја Живорада Срећковића, привременог пароха рибарског, Архијерејско намесништво беличко (Е. бр. 1152/99);
- јереја Дејана Павловића, привременог пароха ланишког, Архијерејско намесништво беличко (Е. бр. 1153/99);
- јереја Спасоја Марковића, привременог пароха стојничког, Архијерејско намесништво младеновачко (Е. бр. 1154/99);
- јереја Љубишу Јевтића, умировљеног пароха наталиначког, Архијерејско намесништво опленачко (Е. бр. 1156/99);
- јереја Милисава Симића, привременог пароха орашачког, Архијерејско намесништво орашачко (Е. бр. 1157/99).

чином протопрезвитера:

- протонамесника Живомира Миловановића, умировљеног пароха становског, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1090/99);
- јереја Павла Буђана, привременог пароха Прве становске парохије, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1091/99).

ПОСТАВИТИ:

- протонамесника Милана Вранића, бившег пароха болманског (Епархија осечкопољска и барањска), за привременог пароха белушићког у Белушићу, Архијерејско намесништво левачко (Е. бр. 1099/99);
- јереја Мићу Ђирковића, бившег пароха у Беодри (Епархија банатска), за привременог пароха Треће аранђеловачке парохије у Аранђеловцу, Архијерејско намесништво орашачко (Е. бр. 1002/99);
- новорукоположеног јереја Зорана Ивановића, за привременог пароха драговског у Драгову, Архијерејско намесништво левачко (Е. бр. 1045/99);
- новорукоположеног јереја Дејана Ђорђевића, за привременог пароха Четврте парохије при храму Св. Саве у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1077/99);
- новорукоположеног јереја Милића Марковића, за привременог пароха Шесте парохије при храму Св.

Тројице у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1089/99);

– новорукоположеног јереја Сашу Огњановића, за привременог пароха превешког у манастиру Каленићу, Архијерејско намесништво левачко (Е. бр. 1186/99).

ПОВЕРИТИ У ОПСЛУЖИВАЊЕ

– јереју Златку Димитријевићу, привременом пароху барошевачком, Архијерејско намесништво колубарско-посавско, упражњену Парохију вреочку у Вреоцима, Архијерејско намесништво колубарско-посавско (Е. бр. 1209/99).

РАЗРЕШИТИ:

– протонамесника Милана Вранића, привременог пароха белушићког, Архијерејско намесништво левачко, дужности даљег опслуживања Парохије драговске у Драгову, Архијерејско намесништво левачко (Е. бр. 1043/99);

– протонамесника Драгослава Цветковића, привременог пароха опарићког, Архијерејско намесништво левачко, дужности даљег опслуживања Парохије превешке у манастиру Каленићу, Архијерејско намесништво левачко (Е. бр. 1185/99);

– јереја Дејана Обрадовића, бившег пароха виноградског у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко (сада клирик Епархије канадске), дужности даљег опслуживања Парохије виноградске у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 1208/99).

ПРИМИТИ У СВЕЗУ КЛИРА

– јереја Мићу Ђирковића, бившег пароха у Беодри из Епархије банатске (Е. бр. 1001/99).

УПОКОЈИО СЕ У ГОСПОДУ

–protoјереј Раде Антић, привремени парох вреочки, Архијерејско намесништво колубарско-посавско, дана 29. децембра 1999. године.

Каленић

Година – XXI

Број – 6 (127)/1999

Издавач – Српска православна епархија
шумадијска

Излази шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни уредник –
Драгослав Степковић

Заменик главног и одговорног уредника –
Негослав Јованчевић

Уредништво и администрација – „Каленић“,
34000 Крагујевац, Крагујевачког октобра 67

Телефон – 034/332 642

E-mail: spckrag@infosky.net

Штампа – Stillart,
Нови Београд, Алексе Дундића 10

Тираж – 3700 примерака

МУЗИЧКИ И ДУХОВНИ ЗБОРНИК

Даница Петровић

Danica Petrović

ХИЛАНДАРСКИ
КТИТОРИ У
ПРАВОСЛАВНОМ
ПОЈАЊУ

THE FOUNDERS
OF HILANDAR
IN ORTHODOX
CHANT

Њига „Хиландарски ктитори у православном појању“ објављена је септембра ове године у издању Музиколошког института Српске академије наука и уметности. Рецензент је био епископ шумадијски др Сава (Вуковић), увек спреман да помогне и поучи својим богатим литургијским искуством. Ово капитално издање објављено је захваљујући финансијској подршци Одбора за обележавање 800 година манастира Хиландара, у првом реду заузимањем академика Дејана Медаковића. Вуковој задужбини чини част што је награда изгласана једногласно.

Портрети хиландарских ктитора – светих Симеона и Саве, краљева Милутина и Стефана Дечанског и кнеза Лазара, који су ликовно представљени на иконама, фрескама и зидним сликама у Хиландару, надахнуто опевани у средњовековној српској химнографији, и музички су представљени у овом зборнику.

У зависности од расположивог нотног материјала сваки од петорице ктитора заступљен је са најмање две (Свети краљ Милутин), а највише 16 песама (Свети Сава). После ликовне репродукције следе историјски подаци о сваком ктитору, затим подаци о песми и композицији, текст на црквенословенском и превод на српски језик. Хиландарски ктитори су музички представљени кроз разноврсна музичка творења – једногласне напеве транскрибоване из хиландарских неумских рукописа и једног руског рукописа, затим кроз примере традиционалног

српског црквеног појања, као и кроз композиције за мешовити, мушки и женски хор, низа наших најпознатијих и мање познатих аутора. Заступљене су хармонизације и композиције: Корнелија Станковића, Стевана Мокрањца, Станислава Биничког, Јосифа Маринковића, Исидора Бајића, Миливоја Црвчанина, Светолика Пашћана, Војислава Илића и Тамаре Петијевић. Многе композиције су овом приликом први пут објављене. Драгоцен научни апарат који прати сваку песму преведен је на енглески језик. Следи најзад и компјутерски сложен нотни текст. Књига је илустрована првокласним снимцима икона и фресака у боји и технички је примерено опремљена. Пред нама је прави музичко-ликовни и духовни споменик.

Уз књигу је приложен и драгоцен компакт диск који музички илуструје целокупан нотни садржај књиге. Диригент Тамара Петијевић је са ревносним новосадским црквеним хором „Свети Стефан Дечански“, 12 певача Студијског хора Музиколошког института, као и са солистима из Крагујевца, Новог Сада и Београда, начинила својеврстан подвиг, када је у новосадском Саборном храму снимила свих 28 композиција: једногласних, старих и традиционалних напева, као и композиције за мешовити, мушки и женски хор у трајању од преко 70 минута. Истичемо овом приликом да су чланови хора „Свети Стефан Дечански“ са својим диригентом више година присутни на 17 до сада одржаних летњих школа црквеног појања – „Корнелију у спомен“. Посматрано у историјском контексту ово успело музичко остварење представља драгоцену допринос млађих генерација очувању и ширењу нашег музичкоглага.

Заједно са фрескама и иконама ове песме трајних вредности, преносе увек актуелне духовне поруке и поуке и обогађују не само српску, већ и свеправославну хришћанску културу. У песмама из ове књиге сједињена су настојања песника, музичара и певача која нас наводе на размишљање и оплемењују. На тај начин напредујемо и обогаћујемо наш духовни живот, обнавља се наша духовна крепост, пењемо се постепено духовним лествицама и откривају нам се увек нови духовни видици. Ти видици су нам посебно данас неопходни, како би смо наставили путем својих предака у „просвећењу нашег отаџства“.

(Из беседе академика **Димитрија Стефановића**, изговорене 16. децембра 1999. године, у Атријуму Народног музеја у Београду, о књизи **Хиландарски ктитори у православном појању**, приликом уручивања Награде за науку Вукове задужбине за 1999. годину гђи **Даници Петровић**, аутору књиге.

На овај начин Редакција **Каленића** честита др Даници Петровић, свом драгоценом сараднику, великим пријатељу Српске православне епархије шумадијске и научнику немерљивог доприноса реафирмацији православног појања, вишеструко заслужену награду Вукове задужбине.)

